

Nr. 39

ACI

27. SEPTEMBRI 1924.

A. Stieren.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

HIND 40 MARKA

TALLINNA EESTI KIRJAST.-ÜHISUSE

kirjastusel ilmunud

RAAMATUTE NIMEKIRI

Käsikivi. Novellid. Adson, A. Hind 85 m.

Taavet Soovere elu ja surm. Romaan. Mait Metsanurk. Hind 120 mk.

Saatuse tujud. Jutud Vene-Austria võitlustest Karpaatides. J. Mändmets. Hind 130 mk.

Poiss ja liblikas. Novellid. A. H. Tammisaare. Hind 100 mk.

Teekond Hispaania. Reisikirjeldus. Friedebert Tuglas. Hind 200 mk.

Pärisosa. Luuletustekogu. Marie Under. Hind 85 mk.

Nipet-Näpet. Legendid, anektoodid ja tõsijuhtumised. A. Jürgenstein. H. 50 m.

Vähkmann ja Ko. Fõljetonistlik romaan. O. Luts. Hind 100 mk.

Tiibuse Jaak Tiibuse kirjavahetus. I ja II jagu. Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. I jagu — hind 60 mk., II j. hind 150 mk.

Tiibuse Mari ajalikud laulud. Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. H. 35 m.

Eesti iseseisvuse teel. I. Vene revolutsioonist Eesti vabadussõjani. Ülevaade 1917. ja 1918. a. sündmustest. A. Tammann. Hind 160 mk.

Minu mälestused. Adm. Joh. Pitka meenuaarid. Hind 225 mk.

Sõda Landesvehriga. J. Poopuu. H. 100 m.

Au langenuile. Luuletused vabadussõja kangelastele. Aks. Kallas. Hind 200 m.

Elu mäng. Jutustus Eesti vabadussõjast. Mihkel Lüll. Hind 90 mk.

Ahvide kasvandik. Juhtumuste romaan. Ed. R. Burroughs. Inglise keelest L. L. Hind 200 mk.

Kadunud mees. Ülipõnev romaan. Inglise keelest L. L. Hind 160 mk.

Loitev Kolt. Romaan Ameerika dollarimaalt. Jack London. Inglise keelest H. M. Hind 200 mk.

Malallaste laev. Romaan. Clark Russell. Inglise keelest. Hind 150 mk.

Julge Mäng. Kriminaalromaan. R. Augustin Freeman. Hind 80 mk.

Punased lõunast. F. Grass. Hind 60 m.

Psühholoogia põhjooned. I osa. Dr. H. Höffding. Tõlkinud K. Freiberg. Hind 130 mk.

Valitud Eesti rahvalaulud. Antoloogia, eessõnaga rahvaluule üle. A. Saareste. Hind 130 mk.

Kodumaal rännates II. Piirisaare-Endla-Neeruti-Haapsalu. G. Vilberg. Hind 100 m.

Kasvatuse radadel. Kasvatuse õpetus. C. H. Niggol. Hind 630 mk.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS.

O. HOFMAN.

KAARDIMÄNGIJAD.

KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI

TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS

ILMUB IGA NÄDAL

II AASTAKÄIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2

TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPÄEVIL 1-2

KIRJANDUSLIKEST KONVENTSIOONEST VÄLISRIIKIDEGA.

Kaubalepinguga Prantsusmaaga võeti ühtlasi vastu ka kirjanduslik konventsioon. Sel puhul puudutati ajakirjanduses ning huviosalistes ringkondades ka küsimust, kas on Eesti noorele kultuurile, eriti kirjanduslikule kultuurile, kasulik teha kirjanduslike lepinguid välisriikidega. Nagu mäletan, asuti siis asjahuvilistes rühmitustes seisukohale, et kirjanduslikud lepingud ei ole suurte kultuurriikidega esialgul Eestile mitte kasulikud, et leppeid luua võiks vaid naaberriikidega — soomlastega ning lätlastega. Kaaluvatena ning arvestavatena põhjustena toodi ette järgmist: Eesti kirjanduslik kultuur on loomisel, Eesti teaduslik kirjandus on väike. Eestil on tarvis sellel alal pikkade aastate jooksul vaid sissevedu, kuna väljaveost ei või olla juttugi. Väimlise kaubanduse bilanss on puhtalt passiivne, sest väljaveodu on selge null. Kirjanduslikud konventsioonid tähendaksid tolli pealepanemist tõlgitavale ilu- ning teaduslikule kirjandusele; see teeks tõlgitava raamatu kalliks, kui peaks maksma tõlgitavale autorile.

Need on kaaluvad põhjused ning vaielda nende vastu ei saa. Honorari maksmine tõlkimisõiguse eest teeb tõlgitava raamatu kallimaks.

Kuid iga teatava olukorraga seltsivad teatavad kaasnähtused, mis tulevad arvestada, enne kui teha lõpulik otsus. Ning vahel on need kaasnähtused nõnda olulised ning kaaluvad, et peab loobuma esialgselt seisukohalt. Seda tahaksingi mõõna käesoleval juhtumisel ning nimelt järgmisil põhjuseil.

Kes tunneb meie raamatuturgu, meie aja-

lehtede joonealuseid ning igasuguste ajakirjade sisu, see peab tunnistama, et need toidavad end peaaegu täiesti tõlgetest, mis parimail juhuseil on tehtud keskmise väärtusega ajaviitekirjandusest, valdav enamik, arvestades kõmuga ning massi maitsega, pakub aga alaväärtuslikku kriminaal-eksootilisavanduristlikku kaupa. Nõnda on ju meil kestnud „Valguse“ päevilt meie päevini. See on tõsiasi, mille vastu vist keegi ei vaidle. On ka selge, miks tarvitavad ajalehed ning ajakirjad, esiteks, tõlkekirjandust, ning, teiseks, just alaväärtuslikku tõlkekirjandust. Muidugi seepärast, et tõlgete tarvitamine tuleb mitu korda odavam ning ahvide-röövlite-salapolitseinikkude lood pingutavad massi ning kirjanduslikult allaealiste haritlaste närve, andes seega suuremat kasu kirjastajatele ning ajalehtede väljaandjatele.

Kõige selle tagajärg on see, et nõudmine Eesti algupärase kirjanduse järele on äärmiselt väike, väga harva toob mõni ajaleht algupärase romaani või novelli, luuletustest rääkimata, väga visalt leidub kirjastaja algupärasele teosele. Eesti kirjanikud kiratsevad elades alalises heitluses peavariu ning peatoiduse pärast ning kiratseb ka Eesti kirjandus. See on esiteks, et Eesti algupärase kirjanduse tõrjub, turult alaväärtuslik odav sisseveokaup, ning teiseks on see, et odav sisseveetud kriminaal-eksootilisavanduristlik pahn mürgitab lugeja publiku kirjandusliku maitse, kasvatab uue lugejaspõlve sama mürgitatud maitsega, mis ei nõuagi muud paremat.

Need kaks esitatud argumenti räägivad tugevalt kirjanduslike konventsioonide poolt välisriikidega.

Ning tekib küsimus, kumb seisukord on parem ning kasulikum Eesti kirjanduslikele kultuurile, kas konventsioonid vääriliste ilmakirjandusteoste tõlgete kallinemisega või mittekonventsioonid edasikestva lugejaskonna mürgitamisega ning Eesti oma algupärase kirjanduse vähese nõudmisega.

Arvan, et kultuuri huvides on tasuvam anda rohkem välja vääriliste teoste eest kui anda võimalust toita lugejaid kriminaal-avanturistlike sootilise pahnaga.

On muidugi ette näha, kui konventsioonid raskendavad ajalehil ning ajakirjul ning muil kirjandusega äriajajail hankida nende maitsele vastavat „kirjandust“ võõraist keelist, kui see hankimine läheb neile kulukaks, et siis tuleb teatavalt poolt nõudmine oma samalaadilise kauba järele. Seni peab aga Eesti kirjanduse ning kirjanikkude auks ütleva, et Eesti kirjanikud pole mitte produtseerinud sarnast Tarzani kaupade. On küll näidatud (Alle-Vallak-Hindrey algupärane Tarzania „Postime-

hes“), et Eesti kirjanikud võiksid väga hästi kirjutada sarnaseid asju, et lugu ei seisa mitte oskuses, vaid mitte tahtmises.

Turg, mis annab jutusoleva kauba nende nõudjale, on kõige pealt Saksamaa sellele järgnevad teised riigid. Seepärast oleks konventsioon Saksamaaga kõige vajalisem esimeses järjekorras. Saksamaa järele tuleksid teised.

Muidugi mõista, et leping jääb lepinguks ning paber paberiks, kui ei suudeta seda eluliselt teostada. Ma mõtlen siin seda asjaolu, et meil ei ole saanud mitte just iseäraliseks vooruseks hoolida omagi autoriõigustest, seda tõendavad alalised kaebused autoriõiguste rikkumise pärast, eriti näitekirjanikkude poolt, mis hoolitakse siis väljamaa autoritest, kes on kaugel ning kelle silm ei ulata nägema ega kõrv kuulma, mis meil sünnib.

Seepärast, konventsioonidel oleks ainult siis tervendav mõju, kui leitakse teed, et konventsioone tõesti peetakse, kui vastavad korraldused hoolitseksid selle eest, et ei rikutaks ei oma- ning väljamaa autoriõigust.

H. Visnapuu.

KURBLOOLINE SÜNDMUS SEITSMESAJA AASTA EEST.

EESTI VABADUSSÕJA LÕPUETENDUS — TARTU LANGEMINE.

H. P.

„Eestlaste vabadusvõitlus 13. aastasaja algusel on suurim ühine riiklik töö, mida meie rahvaste iseseisvuse ajalugu võib näidata“ (prof. A. M. Tallgreni ütlus). Tõepoolest on ajalugu nõnda, et kui meil selle võitluskäigu kohta ei oleks täitsa kindlaid ajaloolisi andmeid, pealegi otse eestlaste vaenlaste, nende ära võitjate, endi poolt, siis arvatakse küll kogu seda kirjeldust lihtsalt mõne rahvuslase meele õhutamiseks (nagu seda omakohast on Bornhöhe ja Saali ajaloolised jutustused). Väike (eestlaste koguarv oli siis kahtlemata hoopis vähem kui praegu) ja oma riiklises arenemises alles algastmel olev rahvas suutis 16 aastat vastu panna vaenlastele, kes temale peale kippusid igast küljest: põhjast (mere kaudu) daanlased, läänest rootslased, lõunast sakslased endi liitlastega (lätlased ja liivlased), ja idast venelased. (Muidugi ei tegutsenud kõik need vaenlased korraga; venelased muutusid pärastpoole veel eestlaste liitlasteks, aga ikkagi oli vastaste ülevõim eestlaste kohta päratu suur, pealegi nende sõjaoskus ja võitlusabinõud kaugelt paremad). Niisugusel

asjalool ei ole ime, et eestlased kõigest oma tulisest vaprust ja võitlusest hoolimata viimaks alla jäid, vaid palju enam see, et nad nii kaua vastu pidada võisid, enne kui meeleheitel kaela võõra võimu alla painutasid.

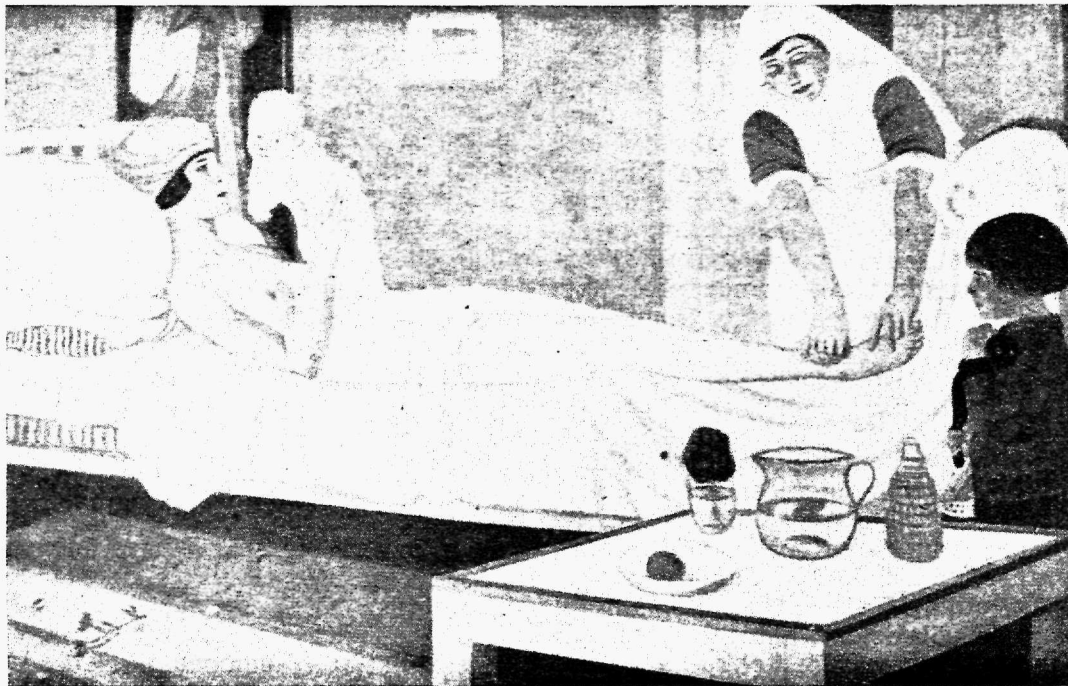
1923. aasta „Aio“ numbrites olemas avaldatud mõned kirjeldused sellest tähtsast Eesti vabadusvõitlusest, seekord kõneleme ta kurbloolisest lõpuetendusest 1224. a. sügisel, millest parajasti seitsesada aastat täis on.

Mainitud kirjeldustes kuulsime, kuidas kord juba mahasurutud eestlus 1222. a. lõpul ja 1223. a. algul veel kord võimsalt oma pead tõstis ning temal õnnestaski vastikuid võõraid oma maalt täiesti välja tõrjuda (peale Tallinna), nii oma iseseisvust jälle uuendada. Kuid ainult koguni lühikeseks ajaks. Sest väga vastikute asjaolude mõjul läks see nendel suuremalt jaolt kaduma juba samal aastal. Survel hävitati viimane Eesti mõjukam maleva Ümera ääres täiesti ning selle järele ei suutnud eestlased enam kusagil lausa lahinguväljal tegevusse astuda, püüdsid ainult veel endi maalinnu kaitsta. Aga sellekski ei jätkunud enam jõudu,

vaid kõige tugevam kindlus (Viljandi) võeti ära juba augustikuul, selle järele ka mitmed muud. Suurema häda sunnil otsiti abi oma endistelt vaenlastelt — venelastelt, kes muidugi enda huvides küll õige suureväega Eestisse ilmusid, tükk aega Tallinnat piirasid, aga tuntud venelise lohakuse juures midagi korda saata ei suutnud. Sellest asjaolust sai sakslaste sõjategude ülistaja, ajaalookirjutaja Läti Hindrek, põhjust pilgates kirjutada, Riiga tulnud „Vene kuningate saadikud imestanud väga, et riialased kunagi oma sõjakäikudel võiduta ja tühjade kätega

selle eest kättemaksuks, et nad ikka daanlastega sõda otsisid¹⁾, surmasid neid palju, võtsid teised kinni ja riisusid hulga saaki. Siis tulid järvalased nende juure Ketis külasse“) ning lubasid seal sakslastele ja kõigile ristiniimestele püsivat ustavust ja sõnakuulmist. Sellepärast anti nendele armu ning siis läksid nemad (sakslased) kohe nende piiridest välja ja pöörasid tagasi oma maale kõige varandusega.“

Nõndaviisi oli juba Kesk- ja Põhja-Eesti enamasti jälle võitjate kannala surutud.

Romanss.

Inglise kunstniku Cecile Waltoni joonistuse järele.

tagasi ei tulnud, kuna suured ja kanged Vene kuningate väed riialgi ei jõua ainustki paganate kindlust kristliku usuga oma alla saada.“ See suurustus oli muidugi liialdus — alati polnud ka sakslased mitte võitjad. Sest otse samal ajal, kui Vene vürst Põhja-Eestis tagajärjeta tegutses — kuhu ta muidugi ka Eesti sõjalased kaasa oli tõmmanud — katsusid orduvahed muude sakslastega Tartut ära võtta, piirasid selle ümber ja võitlesid ta all viis päeva. „Aga et nemad nii kindlat linna oma väikese sõjalaste arvuga ära võita ei jõudnud, riisusid nemad maad ümberringi ja läksid siis oma saagiga Liivimaale tagasi,“ tunnustab sama kirjanik nukralt. Selle järele aga hakkab jälle kiitema.

„Pea selle järele kogusid orduvahed uue sõjaväe, tungisid Eestimaaale (tähendab: Põhja-Eestisse), löid seal järvalasi suure nuhtlusega

Võitmatult seisis ometi veel kogu Lõuna-Ida-Eesti — laialine Oandi- või Ugalamaa, Emajõe- ja Venemaani, — nüüdsed Tartu, Võru ja Valga maakonnad. Sinna oli koondunud vaba Eesti viimane jõud. Küll polnud sealgi enam eestlased „täis isandad“, vaid pidid leppima venelaste ülevõtmuga, mis aga neile sel puhul meeldivamalt tundus, kuna sel-

1) Asjalugu oli küll ümberpöördukt: daanlased otsisid siia tulles eestlastega sõda, eestlased tõrjusid nad ainult tagasi.

2) Sellenimelisest külast kõneleb Läti Hindrek juba varemalt, 1220. a. sõjakäigu kirjelduses, öeldes, et Saksa väed seal rahvast ristitud ning daanlased sinna hiljemalt kiriku ehitatud. Kuna selle juures tähendus leidub, et kõnesolev koht olnud „Lopegundes vastu Virumaa“ ning Järva-Jaani kihelkonda varem „Keiting“ hüütud, tuleks Ketist vast sealt otsida. Või oli see nüüde Kõisi mõisa kohal, Peetri kiriku ligi?

lega omakohast juba harjunud olti, kui võhivõoras Saksa valitsus. Ja venelased, kes meie maad juba mitmed aastasadajad oma saagiks olid püüdnud, selle juures aga lohakalt ja hooletult talitanud, nägid nüüd suure pahameelega, et siia läänest oli ilmunud nendest kangem võitja, kes neilt saaki püsivalt ära kiskuma kippus, ja katsusid siis sellele kõigest jõust vastu töötada. Kuid oli juba hilja — Saksa raudvõim oli siia oma juured kinnitanud ega taganenud enam.

Pealegi ei saanud Vene vürstid nüüdki veel asjaloo tõsidusest öieti aru. Kui nende sõjakäik Tallinna vastu äpardus, pöörsid nad oma suure väega koju. Aga sealt „saatsid novgorodlased kuninga Viatschko³⁾ Tartusse, andsid temale palju raha ja 200 meest kaasa ning usaldasid tema kätte valitsuse Tartus ja nendes maakondades, mida ta omale jõuaks võita⁴⁾. Seesama kuningas tuli oma meestega Tartusse ja linna rahvas võttis ta suure rõõmuga vastu, et nemad kõvemaks saaks sakslastega sõdides. Ja nemad andsid temale maksusid ümberkaudsetest maadest. Aga nende pealle, kes maksumaksmisele tõrkusid, saatis tema oma sõjaväe ja hävitas kõik maad, mis temale vastu seisid, Vigast⁵⁾ Virumaani, Virumaast Järvani ja Sakalani, ning tegi ristiinimestele kõiksugust kurja niipalju kui jõudis.“

Need lood olid sündinud nähtavasti 1223. a. lõpukuudel. Sest nende jutustuste järele jätkab mainitud ajalookirjanik oma kõnet järgmiselt:

„Kui Issanda sündimise püha oli pühitsetud, võtsid riialased nõutks Tartu kindlust ümber piirata ja ära võtta. Ja nemad tulid ühes ordu-meestega ja ristisõjlastega, niisama liivlastega ja lätlastega, Asti järve ääre kokku, ja neil oli suur sõjavägi. Aga seal tulid neile daanlased meele, kes juba kaua kimbatuses olid, sest nende vastu võitlesid kõik ümberkaudsed maad ja rahvad. Ja nemad jätsid seekord Tartusse minema ja läksid kõige sõjaväega Harjumaale⁶⁾, kus nemad Loone kindluse⁷⁾ ümber piirasid ja seal kaks nädalat aega sõdisid, kivihetemasinaid ja muid ristu ehitasid, ning ka väga

tugeva puutorni tegid; selle liigutasid nad rasketel aegamisi kindlusele ligi, et selle alt võiks kindluse vallisse augu kaevata ja ülevallt paremini vaenlastega sõdida.

Kui daanlased seda kuulsid, rõõmustasid nad väga, tulid sakslaste juure ja tänasid neid appituleku eest. Selle järele sõdides saj kindluse rahvast palju surma ammumeeste käe all ja langes kivipildumisest, teised aga hakkasid raskelt põdema ja surema. Pärast jõudsid ka kaevajad juba kindluse üllemise ääre ligi, nii et linnarahvas kantis valli kokkulangemist ja enda allajäämist. Sellepärast palusid nad sakslaste sõjamehi ärdasti, neile armu anda ja elusse jätta. Ja nemad kinkisid eestlastele elu, kindluse aga põletasid ära, ning kõik hobused ja veised ja muud loomad, nii ka vara ja raha ja riided ja kõik, mis kindluses oli, võtsid sakslased enestele ja jagasid saagi ära liivlastega ja lätlastega ühevõrdselt. Aga daanlastele andsid nemad inimesed tagasi, teised saatsid nemad vabalt oma külladesse⁸⁾.

Selsamal ajal saatsid sakslased osa oma sõjaväest kolme vähema ligioleva kindluse juure ja ähvardasid neid sõjaga, kui kohe alla ei heida. Hirmuga andsid need kolm kindlust end riialaste kätte, saatsid neile maksusid ja väga palju vaipu sellesama sõjakäigu korral. Siis pööras riialaste sõjavägi Järvamaale ja mõned läksid välja maad riisuma. Aga seal tulid neile järvalased vastu ja palusid ärdasti rahu, töötades, et nad edaspidi ilmaski enam ristiisu sakramentisid ei riku. Ja nemad tegid siis uuesti rahu, võtsid käetmehi ja olid neile armulised. Aga pärast sündis neile palju tüli daanlastelt, sest need tänamatud küllalised vaevasid neid väga palju ja käisid sõjaga nende kaela peal, milks nad rahu ja ristiisu riialastelt vastu olid võtnud⁹⁾. Riialaste sõjavägi pööras aga tagasi Liivimaale rõõmuga ja tänuga.

Aga vürst Viatschko tegi ühes tartlastega palju tüli kõigele ümbruskaudsele maale. Küll käisid lätlased ja liivlased väikeste väehulkadega nendega sõdimas, aga ei jõudnud neile mi-

3) Kroonika-kirjutaja nimetab Vene võimumehi oma ladinlasel moel „kuningateks“ (*rex*), kuna venelased neid ise aga vürstiks (князь) hüüdsid. Mainitud mees oli põline sakslaste vaenlane.

4) Oma vähese väega ei suutnud ta muidugi palju korda saata. Õige imelik, et temale ta ülesande jaoks suuremat sõjavõimu ei antud. Aga see näitab ka omakorda tabavalt, kui kergelt Vene võimupidajad siinsete asjade peale vaatasisid.

5) Vaiga ehk Vaigala maa (algühenduses vahest „Vaja“, s. o. kiil) leidis Emajõe algjooksust põhjapool — nüüdsete Tartu, Maarja-Magdaleena ja Kodavere kihelkonna kohal. Väga tähelepanev on, et kuigi Eestist paljud rüüstamised juba üle käinud, sealt ikka veel midagi võtta oli.

6) Daanlased püsisid veel ainult Tallinnas, lausa

maalt olid üsna välja tõrjutud ja sealgi olid nad eestlaste käes alati hädas. Sakslaste appimine neidele ei sündinud küll mitte ainult heatahtlusest daanlaste vastu, vaid kartusest tagajärgede eest, mis Tallinna langemisel oleks tulnud nendelegi.

7) Kõnesolev Loone muinaslinn on kahtlemata sama, mis nüüd Lohu-Jaanilinna nime all tuntud. Keila jõe käärus, Lohu mõisa ligidal, praeguse ajani veel kaunisti alles hoidunud. Paari sülla kõrgune kungas on piiratud hobuseraua kujulise ringvalliga.

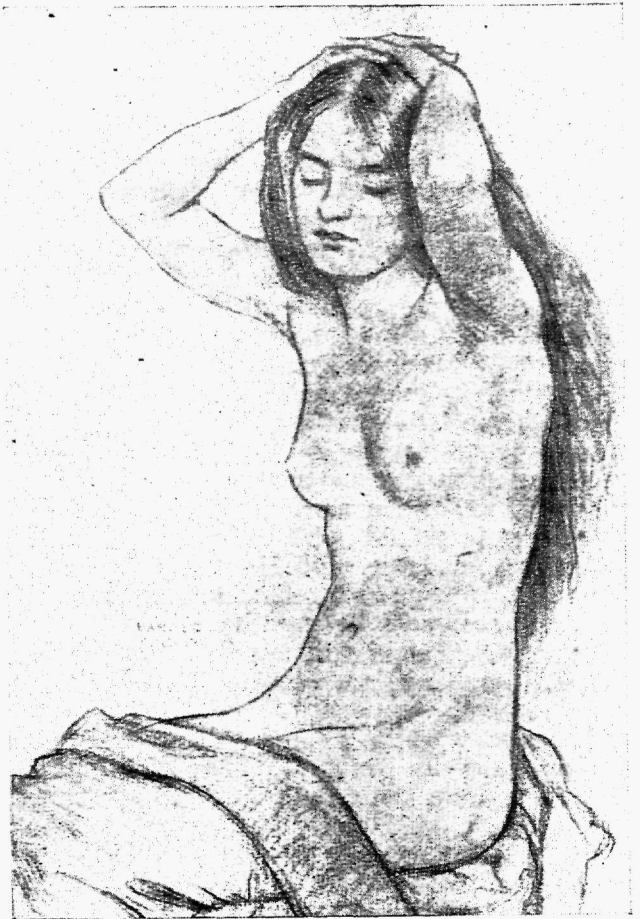
8) Selguseta on, kes need „inimesed“ olid, kes daanlastele anti: kas vast Eesti vangi sattunud daanlased, või jälle enne Daani teenistuses olnud eestlased.

9) Sellest ütelsest näeme selgelt sakslaste ja daanlaste vastolu Eestimaa võitmisel: kumbki tahtis suuremat saaki oma le.

dagi teha. Pärast Issanda ülestõusmise püha kogusid ka orduvennad jälle oma sõjaväe ja piirasid Tartu ümber, võitlesid seal viis päeva, aga ei jõudnud kindlust ära võtta. Kui nad ümberkaudse maa olid ära riisunud, pöörasid oma saagiga Liivimaale tagasi.

Selsamal ajal tuli kõrgeauline piiskop Albert Saksamaalt tagasi kõigi oma kaaslastega ja hulga teiste sõjalastega... Neid võeti vastu Riias ja kogu Liivimaal suure heameelega: kõik rõõmustasid ühtlasi ja kiitsid Jumalat, et paljude raskuste ja kurbade sõdade järele pea kõik Eestimaa jälle ära oli võidetud ja kätte saadud, peale Tartu kindluse, millele jumalik kättemaksmine veel tulemast viibis.“

Tartu omandamise peale sihitigi siis sakslaste edaspidine sõjategevus, kuna nad Tartu alt juba mitmendat korda tühjalts tagasi pidid tulema, ära tundes, et selle võitmine suurt vaeva nõudis, katsuti vahel õnne meelitamisega. Saadeti saadikud Tartu Vene võimumehe juure, tema ristiusu tunde peale koputama, seletades, kui paha ja võõriti see olevat, et ta viibib nende mässajate seltsis, kes oma ristiusu sakramendi olid ära teotanud, Kristuse ära heitnud ja paganusesse tagasi pöörnud. Ta tulgu ometi nii halvast seltskonnast ära (venelaste lahkimisel oleks siis kergem olnud Tartut kätte saada). Aga Vitatschko vilistis sakslaste usuvendluse tunde peale ja vastas uhkelt, et ta olevat sel-

Chloë. Inglise kunstniku Harold Speedi joonistus.

Etüüd.

Inglise kunstniku A. O. Spare'i gipsikuju järele.

le kindluse ja ümbruse maad Vene valitsejatele endale saanud ja tahtvat neid kindlalt kaitsta. Ta arvas seda ka julgelt teha võivat, sest „tõesti oli see kindlus tugevam kui kõik muud Eestimaa, kuna orduvennad seda¹⁰⁾ paljude töödega ja kuludega varem kindlustanud olid ning ka oma sõjariistadega ja ammudega täitnud, mida nüüd taganejad endale olid riisunud; peale selle tegid nad palju kiviheitmasinaid sakslaste kunsti järele ning muud sõjariistu valmis.“

Läbirääkimiste äparduste järele asuti varmast Tartu vastu sõjateele — 1224. a. suvel. Järgmiste sündmuste kirjeldamise toome osava ajalooeadlase Schlötseri värvilka jutustuse järele, kes selle on valmistanud peasjaltslikult ka Läti Hindreku ajaraamatu andmete rajal, aga ühtlasi muude sõjakäikude teateid kõnesoleval ajal tarvittades oma kirjeldust täiendanud.

Ta kirjutab nõnda:

„Emäjäe kaldal Ugaunia maal oli alles ühen-

¹⁰⁾ Nende käes olemise ajal.

datud vaenlaste¹¹⁾ käes kõva Tartu kindlus. Et seda eestlaste paganuse peapäika kord jäädavalt purustada, saatis piiskop Albert igale poole Liivimaale ja rüütliüksustesse põhjapoolse minetuks sõjakutse. Käsku täideti varmalt. Augusti algul oli sõjavalmistus korras ning tuttavasse kogumispaika Asti järve ääres ilmusid ligidalt ja kaugelst sakslaste, liivlaste ja lätlaste sõjasalgad. Albert ise tuli sinna kõige oma kõrgete vaimulikkude ja kaaskonnaga, et harjunud kombel üldisel sõjaväenõupidamisel ettevõtte kohta kavatsusi luua. Kui nõu peetud ja otsused tehtud..., saadeti eesvägi teele, moona muretsemiseks ja maakuulamiseks. Taga käis peavägi ja jõudis 15. aug.¹²⁾ laiale lagendikule, mis uhket Eesti kindlust (muinaslinna) ümbritses. Varmalt mõõdeti kohane leeripaik välja, siis asus osa sõjaväge telkide ja hobustele tallide ehitamisele, teised läksid ligidale metsadesse puid rajuma kivihite-masinatega ja muude piiramisabinõude valmistamiseks, sest neid ligi vedada ei olnud kaugel maa ja kiire käigu pärast võimalik. Iseäralise hoolega asuti aga ratastel liikuva suure puust torni ehitamisele, vana Rooma moe järele; see pidi saama võidetava kindluse müüri kõrgune, mille otsast siis, kui ta kindluse valli ette aetud, kaitsjatele jõudsamalt ja võimsamalt peale võis käia. Linna müürisid ja väravaid müüri-lõhkujatega purustada, nagu seda muudu kindluste võitmisel sel ajal tehti, ei saadud siin kindluse kõrge ja järsu seisukoha pärast mitte. Nii ei olnud teist nõu kui tegutseda panna eemal kivihite-masinad, torni otsast aga ammuküttid oma nooltega, et nõnda linna kaitsjatele võimalikult palju kahju teha. Alles kui selle tõttu kaitsjad linnamüüri juurest eemale peletatud, võidi redelitega tormijooksule minna.

Torni ehitamine võttis kaheksa päeva aega. Talle tugevuse andmiseks otsiti kokku kõige jämedamad puud. Kui siis ehitus valmis oli, täideti kindluse kraav puudega ja haagudega, millest siid tekkis, kust torn ratastel olles üle aeti, otse linna valli alla. Seal kaevati ja külveldati ööd ja päevad, et valli eest ära koristada ja tekkinud auku tornimürakat tema julgete ammuküttidega müürile ikka ligemale nihutada. Selle juures töötasid vahetpidamata ka kivihite-masinad ja muud pealekäämisabinõud. Küll saatsid osavad Vene ammuküttid mõnegi tabava surmanoole pealetungijate pihta, kuid veel suuremat hävitust tegid need oma suurte masinatega, millelega kõigilt poolt kindlusesse pilluti tuliseid rauatükke ja keeva sisuga täidetud potte.

Liivitsi võideldes kulus hulk aega ära. Mitu

päeva võideldi ühtepuhku kibedalt. Kumbki pool ei annud järele, võitlusele ei tulnud otsust. Küll liikus torn müürile ikka ligemale, aga kindluse kaitsjad seisid visalt vastu; ka oskasid nad oma kivihite-masinatega väga jõudsalt ja tugevalt talitada.

Viimati asusid piirajate juhtijad uuele sõjaväenõupidamisele. Seal pani üks tähtsam pealik ette, kiinema otsuse toomiseks kohe igast küljest kõige jõuga torni joosta. Seda arvati õigeaks ja juba järgmisel hommikul kellal 9 ajal taheti tormijooksu halkata.

Päikese tõusu järele peeti hommikupalve, — otsustav silmapilk ligines. Aga kindluse kaitsjadki olid öösel agard olnud — nad olid tublisti töötanud, et piirajate torni põlema panna saaks, selleks müüri sisse suure augu rajunud, kust vahetpidamata tulirattaid¹³⁾ ja põlemapandud kuivi puukimpe torni pihta pildusid. Aga seda olid piirajad juba ette arvanud ja selleks kustutamisabinõud valmis muretsenud, mida nad nüüd kiiruga tarvitusele võtsid ja tulirattad ära rikkusid. — Vaheajal tungis teine piirajate osa kindluse müüri ette silla peale, et seda põlema panna. Kuid väravahid püüdsid tegu takistada. Nõnda aga oli kaitsjatel väga mitmel pool tegemist. Korraga kargas üks orduvend sündsäl juhusel äkki tormiredelile, ühes käes hoides tuletungalt oma kaastastele märgiks, teises käes mõõka pihtalöömiseks. See oli piiskopi tubli vend Johannes, ta järel ronis kähku ta kannupoiss. Mõlemal õnnestas linna müüri otsa jõuda ja teised tõttasid hulgana järel. Siis pandi kõigilt poolt tormiredelid müüri najale, mõned kippusid kindlusesse üle müüri, teised aga tungisid sisse eestlaste omatehtud müüri-augu läbi. Ka liivlased ja lätlased asusid tormijooksule, — ikka uued hulgad jõudsid müürile. Linna sees tuli veel väga verine võitlus, milles Saksa tugev mõök armutult möllas. Rüütlite raskete odade piste all surid hulgana vahvad eestlased. Kõige kauemini panid vastu venelased, viimati aga raugesid needki ja kaitsusid põgeneda. Aga kindlus oli igalt küljelt täitsa sisse piiratud, kes siis välja lagedale jõudis, sattus seal mõõgatera alla. Pea kattis maapinda üle 200 venelase surnukeha, nende hulgas ka vürst Viatschiko... Oli vastupanek lõppenud, riisuti kindlus puhtaks ja pandi siis põlema. Kindlusest olevatest meestest jäeti ellama üksainus — Susdali vürsti kojalanine. Selle lasksid rüütlid ka vabaks ja andsid temale pealegi tubli sõjahobuse, et ta kioju võiks rutata ja oma isandale teatada, mis sündinud oli, niisama Novgorodile ja kogu Venemaale.“

11) Eestlaste ja venelaste.

12) Vana kalendri järele.

13) Põleva ainega täidetud, mida vaenlase pihta veeretati.

Susdali mehel polnud aga vaja oma ülesande täitmiseks kaugemale minna kui Pihkvasse: seal tuli temale vastu suur Vene vägi, kes oli Tartule appi tulemas, aga eht Vene moel selleks hiljaks jäänud. Nüüd polnud enam midagi teha: venelased pöörsid nukralt tagasi ja loobusid huljaks ajaks meie maa omandamise mõttest, — neil tuli nüüd endid kaitsta pealetungivate sakslaste eest.

Eesti vabadusele ja iseseisvusele oli Tartu langemine surmahoobiks. Eestlaste viimase kindluse kaotamisega oli nende jõud lõpulikult murtud ning sellega kõik vastupaneku lootus otsas. Kes veel sõjasurmast ja kaasaskäiva katku kurnast alles jäänud, saatsid igalt poolt saadikud võitjate juure enda allaheitmist teatama, võtsid ristimise vastu, kus see

seni veel sündimata oli, ning jäid võõra võimu alla vagusi elama, nii vaevane kui see elu ka oli.

Väga valus on meil mõelda selle kurva pöörde peale, millega Eesti omapärane arenmiskäik seitsmesaja aasta eest vägivaldaga katkestati. Aga „et valatud nii vahva verd, ei olnud asjata.“ Mälestus Eesti endisest aust, võimsast vabadusajast, jäi välise surve tuhakoore all õhkuva tulesädemena rahva hinges edasi elutsema, lõi seal, „kui aeg täis sai,“ uuele lökkele, hakkas kõigepealt leegitsema otse endise vabaduse viimsel tuhakoldel. Taaramäel, täitis sealt aegapidi kogu Eesti uue elutulega ning nüüd näevad meie silmad otsata rõõmuks, et „koit (agu) on saanud isandaks.“

SÜGISE KIRI.

*Kallis sõber, nägin aias palju
õiepungi roosipõõsais veel,
kuna kureparved taeva all ju
külma eest on lõunapoole teel.*

*Igas pungakeses uinub uhke
õis, täis ilu, elu hõõguvat,
aga ei nad iial enam puhke,
ei näe iial päiksepaistet nad.*

*aga puhkemise võimalused
kadund on, ja valuvärinail
enneaegsed surmatuksatused
peavad lõikust hinge lillemail . . .*

G. E. Luiga.

*Tuules tundub surmatuksatusi
käivat läbi väsind looduse,
pakatava ilu võimalusi
viies enneaegu hauale.*

*Nõnda meie rinnas õiepungi
leiab vahest elusügis veel,
hilist õitsmise ja õnnetungi
ligineva närtsimise eel,*

HALASTAJA ÕDE.

GEORG NAELAPEA.

Sel õhtul kõneldi spiritismist, Conan-Doyle'i sissekukkumisest ebameediumiga, hüpnosis, mõtetelugemisest kaugemaa tagant, vesteti mõni kuulnud, kusagilt loetud ehk isiklikult üle elatud hirmu- ja õuduslugu ning käsitati hinge ühenduse küsimust Lethe sealpoolse kaldaga, ja nagu iseenesest veeres lõpuks kõikide mõttekäik ja jutulõng vaid elu saatuslikuma saladuse — surma probleemi juure.

„Mul suri hiljuti vend ära,“ ütleb kurb noor üliõpilane, kes seni üldisest jutust vähe osa võtnud: „Ta cii keskkooll lõpetaja. Tal olid head vaimuanded, kuid järsku ja ootamata puhus surm ta eluküünla. Ta oli

lapsepõlvest saadik iseäralik — kahvatanud, valkne ja üksildane, just nagu mu varem kadunud õdegi. Jälgisime kõik salajase kartusega Aksli elu: alalõpmata, keeldudest hoolimata, kodus, kus palju suitsetatakse ja inimesi isa teenistuskoha tõttu nagu võõrastemajast läbi käib. Ometi möödusid aastad aastate järele rahulikult ning mu vend sammus klassist klassi edasi, erilist huvi matemaatika ja viimasel ajal psükoloogia vastu tundes. Ta oli nüüd juba noormeheks sirgunud ja kuigi endiselt vaikne ja üksildane, siiski poleks me enam talle oma arvates võinud ennustada nii varast lahkumist meie keskel. Sel kevadel oli ta end teadmata kus ja

MUST HOBUNE.

V. ROPSHINI (B. SAVINKOV) jutustus. Vene keelest J. R.

4

II.

3. juulil.

Grusha istub rohu peal. Tal on roosa jakk seljas. Läheb videvikuks. Soojas õhus on sääskede sumin.

„Grusha, kas said teada?“

„Sain teada.“

„Palju neid on?“

„Kolm tükki kõigest. Nad on neljandas majas paremal pool. Joovad hommikust saadik samogonkat.“

„Kas linna mehed?“

„Linna mehed Rshevist. Üks on punase habemega vabrikutöoline. Teine on kohmakas nagu vaimulikust seisusest.“

„Täidesaatvast komiteest?“

„Jah, sealt nad on. Neil on paberid ja püsid kaasas. Ütlevad, et nad tulnud pardipoegi lugema.“

„Grusha, kas sa ei karda?“

„Mida ma peaksin kartma? Ma kägistan nad ise ära. Hiilin öösel neile juure ja kägistan ära. Nende kolme hind on kolm kopikat.“

„Aga kui maha lasevad?“

„Ei lase, seda ma ei karda... Ma jooksen metsa, sinu juure.“

Ma istun tema kõrvale. Ta lööb silmad maha, siis tõukab ta mind tasakesi käega kõrvale:

„Armas härra... teised näevad...“

4. juulil.

Meie oleme juba neljas nädal metsas. Meil on kakskümmend kuus meest. — „bandiitide salk“. Meist räägitakse imelugusid. Räägitakse, et meid kaks divisjoni on, et meie Kaluga ära võtnud ja Moskva peale minevat. Jutt käib suust suhu, et viimaks oma, talumeeste, vägi tulnud ja saadanaid karistab. Kõik ümbruskond usub seda. Ma võiksin mässama ajada Stolbtsõ, Mosharõ, Subovo ja Sõtshevka. Aga ma ei tea parajat aega.

Ma tõusin täna koiduajal üles ja läksin hul-kuma. Jalge all on sõnajalad ja sammal, pea kohal on läbipaistev, öösisest vihmast uhetud taevast. On veel hommik ja päike ei soenda, aga juba sumisevad metsvabarnate kohal mesilased. Ma vahin neid oma usina silmaga. Nemad elavad lühikest suve, mina lühikest elu. Nemad teevad tööd, meie sõdime. Nemad jäta-avad meekärjed järele, mis meie jätame?

Ma olen „roheline“, ma peitun rohelises met-

sas. Ma olen õnnelik. Ma olen õnnelik, sest ma teenin Venemaad.

5. juulil.

Hilja õhtul hiilime meie aedasiid mööda Stolbtsõ juure: mina, Jegorov ja Fedja. Meil on kange murulaugu ja kanepi lõhn juures. Kuu paistab. Kuurvalgel on kõrge vari — Grusha seisab valge rätikuga. Ta sosistab: „Tulge siia... Siia.“ Ta viib meid otsekohe majataguseid mööda edasi. Neljanda maja juures paremal pool koputan ma ettevaatlikult akna peale. „Kes seal on?“

„Peremees, tule silmapilguks välja!“

Riiv lõksatas, ukse tagant tuli pea nähtavale. Ma tundsin kohmaka mehe vaimulikust seisusest ära. Ta vaatas ümber ja sügab rist-luid.

„Seltsimees Rshevist?“

„Jah, aga kes sina oled?“

Ma ei vastanud, ma tõstsin käe ja vajutasin ilma sihtimata kuke alla. Välgatus kollane tuluke ja treppi mööda vajuks suits laiali. Mina ei läinud sisse. Fedja ja Jegorov läksid sisse. Kuu paistab endist viisi. Tühjal uulitsal vära-va juures seisab Grusha, tema huuled on pool-eldi lahti, ta hingab sagedasti ja sügavasti. Aga ta ei lähe ära: Ma ütlen talle:

„Mine koju, Grusha.“

Ta kohkub:

Mispärast?... Ma ootan...“

6. juulil.

Jegorov räägib mulle:

„Meie läksime sisse. Aga tema kargab mulle kallale... hammustas mu käe läbi, see punase habemega kurat... Aga Fedja saatis ta varsti teise ilma. Aga see teine kaabakas ronnis voodisse ja väriseb: — „Andke andeks, õigeusklikud, Kristuse pärast...“ Aga mina ütlen: — „Sinu ots on käes. Palu Jumalat, koerapoeg...“ Aga tema korrutab ikka: — „Usuga ja õiglaselt teenin teid, raamatuid saan teil trükkima...“ Nina on teisel verine ja silm ripub niidi otsas, aga tema korrutab ikka raamatutest. Otse naljakas!... Kus ka kirjanik leidub...“

Keskpäev. Päike põletab. Laager on tühi. Kes on vahil, kes luuramisel, kes magab. Laia vahtra varjus mängivad bandiidid kaarte. Juhiks on muidugi Fedja. Tema naerab, pilgutab silmi ja teeb kelmust. Ta ei lase ennast kunagi lüüa. Niisugune õnn on tal. Jegorov vaatab tutaselt pealt. Vaatab põlgusega ja sülgab.

„Ptüi, teevad tubakahaisu ja lõbustavad kaartidega kuradid. Niisugused paganad... Oodake, küll te põrgu igaveses tules põlete. Issand ei anna teie pattusid andeks!“

8. juulil.

Ivan Lukitsh oli endine Nõukogude „töölise.“ Eile istus ta Täidesaatvas Komitees ja tutvustas Marxi ning allus sõnalausumata Ülevenemaalisele Täidesaatvale Komiteele. Nüüd on ta meiega ühes metsas. Ta on väikest kasvu, aga laiade ja tugevate õlgadega, — hästi lõigatud aga halvasti õmmeldud. Ta on salmilaulja poeg ja seminaarist ustavusetuse pärast välja aetud. Ta tuli minu juure üksipäini ilma sõjariistadeta, ettevaatlikult vahetidest mööda hiilides ja algas sellega, et mulle tusaselt ütles:

„Ma pean teid hoiatama, ma olen enamlane.“

Ma vaatlesin teda huvitusega.

„Tahan rohelisteks hakata.“

„Enamlane ja roheline?“

„Jah. Olime küllalt nalja teinud... Kõike head peab vähehaaval maitsema... Varem võihiljem võidate teie.“

„Kes meie?“

„Talupojad.“

Mulle meeldis tema avameelsus. Ma andsin talle brovningi ja püssi ning tahtsin samuti avameelsusega tasuda:

„Teie teate, et meie ainult ei poo, vaid ka riisume.“

„Kommuniste? See on neile paras.“

„Mispärast neile?“

Ta kortsutas kulme.

„Ma usaldasin neid kui loll... Aga nemad aina valetasid. Kelmid. Ei lase kedagi elada. Nad täidavad ainult oma taskuid, — ja see on kõik.“

9. juulil.

Grusha tuleb öösel paljajalu mööda radasid minu juure. Mind teeb tema silmade läige rahutuks. Mind erutab tema noor keha. Temas on ülearu raiskamata jõudu ja kustutamata, peaaegu metsloomade iha. Maa hingab rahulikult. Vaikselt särab Linnutee. Bandiidid magavad kui lapsed. Neis on aga hõõgav tuli.

Aga Grusha on siiski võõras. Mulle on võõras tema lapselik keel: „Armsake... Tuvike...“ Mulle tuleb Olga meele. Ja mulle näib, et Grusha ei kaelusta mind, vaid Olga, et mitte Grusha minu suudlust ei otsi, vaid Olga. Olga... Kus on selle kaevu põhi, mis meid lahutab?

10. juulil.

„Ja välku löi ja müristas, ja kostsid hääled, ja algas suur maavärisemine. Niisugune maavärisemine! Niisugune suur!“... Aga harmoonik hüüab karjuvalt ja poisid laulavad roppe vemmalvärssse; metsa ääres kaklevad valgejuukselised täias poisikesed; aetakse samogonkat; tules põlevad lõmmud ja tilguvad vaiku; ropp sõim ripub kirvena õhus. Needsamad tuhitud väljad, needsamad tasandamata külateed. Aga peaasi: seal kivi all on vähid. Nende vähkide pärast võitlen ma ammu, aga asjata. Kus on „välk, kõue ja hääled?“ — neid ei ole. Valitseb seesama vägev, ületalupojalik, ülevenemaalik peksmine, nagu tsariajalgi. Ja selle eest valati terved mered verd?...

Grusha isa Stepan Jegorõtsh on väikekoha omanik — enne on ta jõukas olnud, aga nüüd peaagu paljaks riisunud. Ma küsisin temalt, miks küla „valgete“ poolt ei olnud? Ta langes mõttesse:

„Kõrgesti austatud, kuidas seda sulle paremini seletada? Siin ei ole asi ainult naljategemiseks. Sellest peaksid sina aru saama. Ma olen paljas kui lind ja ämblikuvõrk on mul pühakuju küljes. Aga ma olen oma peremees. Kui aga kindralid tulevad, siis võib olla hakkamini minagi laiutama, aga mitte peremehena oma majas, vaid kaabakana härra mõisas. Vaat', selles ongi asi.“

„Aga peksa saad sa endist viisi?“

„Peksa saan. Aga kes peksab? Need on oma inimesed. Oma vend, vabrikutöölise või talupoeg. Meie saame neist saadanatest võitu. Aga härradest ei saaks...“

Kas mitte härraste mõisa all vähid ei ole?

11. juulil.

Ivan Lukitsh käis Duhiovschinas. Ta seletab sellest:

„Ma läksin sisse ja ütlesin: — „Seltsimehed, käed üles!“... Mehed langesid põlvili, aga valitseja annab võtmed minu kätte: — „Siin on võtmed, härra ataman...“ Ma käskisin kauba aknast välja visata: kõik siitsi, naelad, naha ja tallad. Siis ütlesin talumeestele: — „Võtke lapsed... Kõik on teie.“ Nemad ei usu: kardavad. Ma andsin ühele kuklasse: — „Võta, lollpea... Kingin sulle.“ Hakkasid laiali kandma ja regedele laduma. Aga valitseja, partei tööline, seis ja seis; viimaks viskas mütsi põrandale: — „Eh, rohelistes kuused, mis poolest ma teistest halvem olen?“... Ja läks ka reele laduma. Kommunistid? Tunnen ma neid! Kõik nad on niisugused. Ta tõi miljard Nõukogude rubla. Ma panin selle rahakasti. Kasti juures on vahit. Ma ei usalda

„bandiite“. Kui ei valva — varastavad oma raha ära. Ma võiksin ka öelda: — „Rohelised? Tunnen ma neid... Kõik nad on niisugused.“

12. juulil.

Grusha küsib minult:

„Kunas sa Rshevi ära võtad?“

„Rshevi?“

„No ja. Ega siis ometi eluaeg ennast ahju peal ei tule jahutada...“

„Ahju peal?“

Tema naerab.

„Miks see ahi ei ole? Elate nagu paradiisis Kristuse juures. Kõike on teil: hobused, lehmad ja samogonka. Sööte kui härrad laudlinadelt. Puhkate kui kaupmehe proud karvanahkadel... Näe, kuidas ühe silmaga mees enese täis on söönud...“

„Fedja?“

„No ja, see sinu pooja.“

„Aga sina, Grusha, oled kade.“

„Ei ole kade, aga õigeusklikud ootavad.“

„Mida nad ootavad?“

„Kunas Moskvasse lähed.“

Ma vaatan tema otsa. Seal ta istub minu kõrval, paljajalu, roosa jakiga. Tema mustades silmades ei ole kahtluse varjugi: tarvis on Moskva peale minna.

„Aga miks talupojad ei lähe?“

„Neil pole jõudu.“

„Meil ei ole ka jõudu.“

„Sul pole jõudu?...“

Tema tahab, aga ei mõista ütelda. Tema usub: minul temaga üheskoos on kõik võimalik. Sest saatus on mind „võitlusele määranud“.

13. juulil.

Õhtuks pööran ma laagrisse tagasi. Päike läheb looja, metsa all läheb pimedaks. Kaugelt kostavad hääled. Lagendi peal „Akuljka“ vaht-
ra all on tuleriit. „Bandiidid“ on selle ümber koos. Punased keeled käivad taeva poole.

„Jegorov!“

Tema pillub puuhalgusid tulle. Siis tuleb ta pikkamisi minu juure.

„Mis te seal teete, Jegorov?“

„Põletame seltsimeest provokaatorit.“

„Mis?“

Ma vaatasin üles. Alles nüüd märkasid ma, et vahtra juures inimene seisab. Ta on kinni seotud. Ma tunnen Sinitsõni ära, Mosharõi talupoja. Läbi suitsu valendavad paljad õlad. Sassis must habe on ülespoole.

„Metsalised!“

„Mitte sugugi, härra polkovnik. Mis tema saadanaga siis teha? Peksmine on ainult aja-

viit. Üles puua — inimestel inetu vaadata. Sellepärast põletame teda väikesel viisil.“

Ma pöörsin kõrvale. Läksin ümber vaatamatult eemale. Ära minnes kuulsin veel:

„Fedja, süüta tema habe põlema...“

14. juulil.

Fedja armastab loomi. Ta hoolitseb armastusega hobuste eest ja lüpsab armastusega lehmi. Sõnatu loom on tema sõber. Ta on külast koerapojat Kashtanka leidnud ja selle põues laagrisse toonud. Kutsikas on väike valge, kollase rinnaga ja kõhuga. Ta ronib abitult rohu peale ja pistab nina Fedja saapa külge. Fedja võtab ta kui lapsehoidja lapse põlvede peale. Ta kammib teda oma kammiga ja peseb siis seebiga. On vaikne ja palav. Fedja laulab metsamehe kombel Pihkva laulu:

Mäekese peal, mäe peal,

Seal sääsed kisklevad,

Kaks kisklevad, kaks naeravad,

Kaks on maha tapetud.

15. juulil.

Suvine vihm äratas mu üles. Läheb valgeks. Metsas on vaikne kahin. Kõik on märg. Kõik on tusane. Ma tõusen üles. Telgi juures seisab vaht. Teised „bandiidid“ magavad. Nad on täiesti hooletud. Neil ei ole ammu enam mingit muret. Ma hingam vihma lõhna sisse. Ma rõõmustan selle arusaamatu kahina üle. Maioon tihedat ja jahedat õhku. Hing langeb unustusse. Ja jälle ei tea ma midagi laagrist iseendast ega „bandiitidest“ ega metsast. On igavene ja õnnistatud ühine elu. Ja kusagil on Olga.

16. juulil.

Grusha katab näo kätega kinni ja naerab. Õlad värisevad, kõrge rind lainetab. Mina küsin:

„Grusha, mis sul on?“

Tal jääb hing naerust kinni.

„Vaat, kus naljakas... Ära suren naeru pärast... Sinu pooja, see Fedja Moshenkin...“

„Noh?“

„Käib kui Kandi bober... Nimetab mind Agrafena Stepanovnaaks, kinkis mulle lindi... Aga täna lõi külge ja pakkus hõberubla. Mina andsin talle korra vastu nägu... Ta hakkas südamest naerma.“

„Grusha, mispärast?“

Ta jäi tõsiseks ja vaatas mulle valjult silmi:

„Mispärast... Kas ma kergemeelne tüdruk olen?... Aga et ma sinuga käin, see ei ole minu süü...“

„Aga kelle siis?“

Tema vaikib. Nij et mul on ka vastane ja nimelt Fedja.

17. juulil.

Vrede käis Kaluga taga ja laskis Aleksini all kommissaride rongi õhku. Ta tuli suure saagiga tagasi: palju raha, palju briljante ja kolm võidumärki, — kuulipilduja, guptsheka pitsat ja punase lipu orden. Fedja on rahul: „Oli manisk ja taskuraamat, aga nüüd ei ole häbi jootrahagi vastu võtta.“ Ma saatsin ta Moskva valuutat tooma. Selle jagasin ma ümberkaudsetele talupoegadele. Nemad matavad selle muidugi metsadesse maha.

Telgi juures seisab Ivan Lukitsh ja vaidleb Vredega. Ta suitsetab ja räägib:

„Teie arvate, et leitnant olete. Aga leitnant ei ole teie ammu mitte enam. Olid leitnandid ja on kadunud.“

Vrede saab vihaseks:

„Aga teie olete enamlane.“

„Mis sellest on, et ma enamlane olen?... Teil on praht peas: au, Venemaa, rahvas... Aga mina sülgan teie ideede peale. Mina võtan elu nagu ta on — ilma ilustusteta.“

„On siis Venemaa ilustus?“

„Jah, Venemaa on ilustus. Teie ärge mõelge mitte üldse, vaid tehke, mis teil teha on. Sipelgapesa on suur. Meie oleme sipelgad, igaüks tassib oma õlekõrt.“

„Missugust teie tassite?“

„Praegu sedasama, mis teiegi. Aga tuleb aeg, siis läheme lahku.“

Vrede vastab pilkavalt:

„Teie lähete muidugi Kominterni.“

„Mitte Kominterni. Komintern on pood. Kominternis on kellmid... Mina ostan maa-

tüki. Aga teie olete endine härra. Teid lüüakse maha.“

„Kes lööb?“

Aga niisugused kui mina.“

Vrede sai pahaseks ja läks minema. Palavas õhus tundub kõuet. Kurb on ilma Fedja-ta; Kashtanka ulub.

18. juulil.

Ivan Lukitsh vaidleb jälle Vredega. Ma kuulen tema seminaaribassi:

„Valged on lihtsalt „sõnnik“ ja teie ausus peaks seda juba mõistma.“

Vrede saab ägedaks: „Valged on sõnnik? Hea küll... Aga mispärast? Sellepärast, et nad riisusid, maha lasksid ja peksid? Aga rohelised? Kas need ei riisu?... Näe, mina riisusin rongi paljaks. Ei peksa?... Teie peksite eile Kapljugat. Mis eest? Joomise eest... Kas joomise eest võib peksta... Ei lasta maha?... Ja, muidugi mitte, sest et tuleriitadel põletatakse... Miks te siis valgeid söimate?“

„Mina ei söima. Mina ütlen, et nad surnukehad on, et neil surnukeha hais juures on; keiserliku kõrguse ja kuldpagunitega kindralite hais. Iseasi on rohelised. Rohelised ehitavad uut elu.“

„Nõukogude elu?“

„Ei, oma elu. Ja kuigi ehitavad Nõukogude elu? Kas Nõukogud halvemad on kui semskaja upraava?“

Igav, lõpmatu vaieelus kestab edasi. Millest nad vaidlevad?... Valged on surnukehad, aga rohelised ei ole ka Jumala inglid, ja punased on haisevad hauad. Uus elu?... Seda ehitatakse kusagil. Aga kus? Kes ehitab? Missugune on see uus elu? Kus on ratsanik, kel kaalud käes?

(Järgneb.)

HISPAANIA.

HARRY JOHNSTONI ja HADEN GUESTI järele Inglise keelest M. K.

1

Et Hispaania olusid õieti mõista, peab tutvunema mauride võidukäigu tõusu ja mõnaga selles riigis. Juba tuhat aastat enne Kristust asusid Hispaaniasse (nagu Inglise Cornwalli'gi) iönniklased Karthagost. Sissetungijaid surusid tagasi roomlased ägeda võitluse järele; vandaalid ja teised Germaani suguharud ilmusid siia tule ja mõõgaga viiendal aastasajal pärast Kristust, kuid gootid seadsid varsti rahu jalale ja valitsesid heatahtlikult, ehitades hulga katedraale, mis püsinud tänapäevani.

Tähtsaimaks sündmuseks aga Hispaania ajaloos oli mauride tulek. Nimega maurid tähendatakse süüriafasi, araablasti ja Põhja-Aafrika berbeerlasi.

Maurid. Aastal 711 tungis mauride pealik Tarrik oma sõjaväega Aafrikast üle väina ja saabus Mount Calpe'i, mida nimetas Gibal-al-Tariks (tuntud Gibraltar). Varsti levinesid maurid tervele poolsaarele. Vastupanu neile oli nõrk, sest nad hoidusid laastamast, määrasid kergeid maksusid ja austasid ristiusku. Nad vallutasid ka suurema osa Prantsusmaast ja Itaaliast ja näisid asutavat omale jäädavat riiki Euroopasse.

Nende valitsus Hispaanias oli võimas, kuid pehme, ja Hispaania võlgneb neile nii mitmed oma hiilgavaist mälestusmärkidest — maaniisutamise sisseseade, mille abil kõrbed aedadeks muudeti ja kõik selle rõõmu, julguse ja fatalismi segu, millest koosneb hispaanlase iseloom. Kuid mauride omavahelised tülid andsid kristlastele võimaluse iseselsvust kindlustada ja mitmeid väikesi riike asutada. Maurid kutsusid siis Aafrikast abiks hulkujaid suguharusid ja terve Euroopa ühines suurest ristisõjas uskumatute vastu; kuid alles 1492. aastal võitis Ferdinand, Arragoonia ja Navarra kuningas, ja tema naine Isabella, Castiilia kuninganna, Granaada oma alla. Nad ajasid viimase mauri välja ja tegid surmaotsuse hiilgavamale ja kaunimale tsivilisatsioonile, mis Hispaaniale kunagi osaks saanud.

Ajal, mil Kristophor Kolumbus üles leidis uue maailma ja selle Ferdinandi ning Isabella jalge ette pani, sai

Hispaania väga tugevaks. Ferdinandi pojalpöög, Keiser Karl V, ühendas kogu Hispaania oma valitsuse alla, saj Püha Rooma Riigi keisriks, valitses rahutut Hollandit sõdis, Prantsusmaaga, Türgimaaga ja ketseritega, laastas Itaalia ja Põhja-Aafrika, juhtis Euroopat ja peaaegu terve maailma isegi siis, kui ta peale neljakümneaastalist valitsust kloostriis viibis.

Karl V surmaga hakkas Hispaania täht loodenema. Tema poeg Filipp II abiellus Inglise kuninganna Mary'ga ja saatis 1588. aastal tema järeltulija,

Riigi langemine. Elisabethi, vastu suure armaada (laevastiku). Armaada hukkus. Filippi valitsus külvas lagunemisseemet, kuigi Hispaania veel paaril järgneval aastasajal sõdades mõjuvat osa eten-

das. Rikkad ja viljakandvad maakonnad muutusid uuesti kõrbeiks ja kõik leidsid põhjust kahjatseda mauride väljaajamist. Laiaulatusline Hispaania riik langes järk-järgult kokku nii Ameerikas kui ka Euroopas; Hispaania ise pääsis prantslaste käest ainult Inglise admiral Wellingtoni geeniuuse läbi ja suurem pool 19. aastasajast moodus siin omavahelistes mässudes.

Ferdinand VII määras omale järeltulijaks tütre Isabella II, ja pärast tema surma aastal 1833 sõdisid Isabella partisaanid edukalt Ferdinandi venna, Don Carlose, vastu. 1834.—9. ja 1872.—6. aastate „Karlitude sõjad“ sarnanesid oma hulljulguse ja poeetiliste ideaalide poolest 1715. ja 1745. aasta jakobitide mässudele Shotimaal. Karlismi vaim valitseb veel praegu Hispaania põhjapoolses osas, kus ta esitab traditsioonilist soovi iseselsvuse järele. Hispaania viimane katastroofi tuli aastal 1898, mil P.-Ameerika Ühisriigid Kuuba kaitseks välja astusid ja Filipiinidel oma võimu maksma panid, ning Saksamaa Caroliinide saared rahuliku läbirääkimise teel omandas.

§ 1.

Aastal 1876 kiitis Alfonso XII konstitutsioonilise korra heaks. Parlament koosneb senatist ja saadikutekogust. Iga 50.000 elaniku kohta valitakse üks saadik. Kuningas kinnitab parlamendi otsused, kuid tal on võim ka oma initsiatiivi järele talitada. Aastal 1923 katkestaski ta konstitutsiooni ja lubas Primo de Rivera'l diktaatoriks tõusta. Viimane viis läbi rahuliku (?) revolutsiooni samal alusel kui Mussolini ja fascistid seda tegid Itaalias. Rahvalt kuuludus vaid: „Miguelino on tulnud“ — Miguelino oli de Rivera meelitusnimi. Oli viimane aeg suurteks muudatusteks. Hispaanlased ise tunnistavad avalikult, et valitsus oli vilets ja jõuetu. Pealegi tõid rida õnnetusi kaasa sõjakäigud endiste Hispaania maaribade tagasivõitmiseks Marokkos. Aga Primo de Rivera ei täitnud lootusi, tema ajal lähevad asjad veel halvemaks.

Milles seisab Hispaania langemise saladus? Kuidas juhtus, et rahvas, kes end üles upitanud valitsema suurte Kahe sugune maa-alade üle mõlemil poolkeral, langes tsivilisatsiooni. peaaegu Balkani riikide tasapinnale. Üks vastus on, et Hispaania väga palju võlgnes mauridele — oma vere, oma julguse, kultuuri, viljarikka põllupinna, üldse oma hea käekäigu. Mauride lahkumine tõi kaasa languse, suure vaimlise jõu kadumise 1600. ja 1700. aastate vahel. Mauride asutused olid nii täielikud, nende valitsemine ulatas nii sügavale maa ja rahva elusse, et aastasadasid kulub nende jälgede kustutamiseks ja kadumisele määratud tüübi ümbermoodustamiseks. Et tsivilisatsioon täielikult ei hävinenud, on tänada asjaolule, et kristlastest võitjatel oli oma väljakujunenud, kuigi isesugune, kultuur, mis mitte nii väga palju

La Argentinita.

Hispaania kuulsaim tantsijanna La Argentinita. Kannab mantoni, ehk siidsalli, mis tantsule suurepäralise mõju annab. Pikad narmad lehvivad graatsiliselt ja elustavad kehakuju, tema vorme kord kattes, kord jälle esile tuues.

maha ei jäänud nende kultuurlaste eelkäijate omast. See oli keskaja ristsõdade tsivilisatsioon, mis, õigus küll, põhjenes jõu peal, kuid alati hoolt kandis vaeste eest ja enesele teadmatult kaldus demokratismi poole. Peame meele tuletama, et Flaami, Austria ja Prantsuse valitsejad alguses suured kirikusõbrad olid. Nad ei pidanud ühtki kulu liig suureks, et ehitada kallid templid ehk tõuget anda suurejooneliste maakoolide asutamisele. Kui nad olid usu asjus järelandmatud, siis sundisid neid selleks ülevad põhjused. Mauride tsivilisatsioon närtis vaid pikkamisi nende mõju all ja mauridelt pärandatud ilutunne on jäänud elavaks, tegevaks jõuks veel tänapäeva Hispaanias.

Vaadeldes langust Hispaanias ja Portugalis peale

16. aastasada, peame tasakaalus hoidma imestamise- ja kahjutunde, kui pilgu heidame veel suurema languse peale, mis algas samal ajal Vahemere lõunakallastel türklaste võidukäiguga Põhja-Aafrikasse. 17. ja 18. aastasada olid tunnistajateks Hispaania suuruse lõpu ja ta võimu languses, kuid samal ajal tuli esile veel suuremal määral Põhja-Aafrika tagasilangemine pimedasse ja metsikusse olekusse. Marokkos sündis see iseseisva Arab-Berber-Negradi valitsussoo kestel, ülejäänud muhamediusulises Aafrika osas mõjus selleks kaasa hävitav Türgi valitsus. See koht Hispaania ajaloo ülevaates on täiesti tähelepanemata jäetud.

Mauride suursugusus ja viisakus on veel praegu väljapaistev igas Hispaania maakonnas, igas rahvakihis. Sarnasus Aristokraatlikkus avaldub igas liigutuses, olgu see uhke suurniku sõit toreda täku seljas, või hulguse kuuehõlma lehvimine, kui ta oma räbalad varjule viib

Allikal.

Veevaestes maakohtades Hispaanias on vesi nii kallis, et seda sageli kõrge hinna eest müüakse. Allikas on siis ka igas külas tähtsamaks keskkohaks.

Hispaania härjavõitlused.

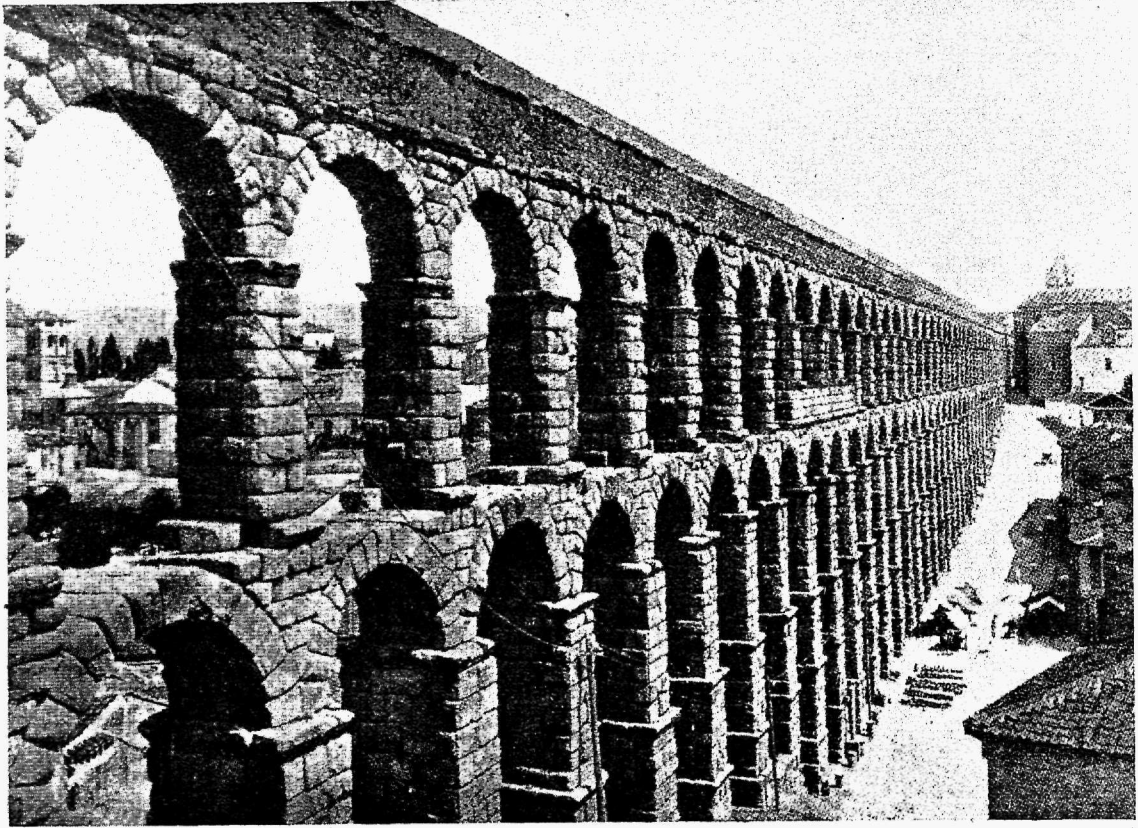
Pikador heidab oma oda härja küljesse, kes ärritatult tema hobuse peale tormab.

sierrade vingete tuulte eest. Demokraatlikkus on uhkes lauses, millega kerjus palub armuandi, ja millele aadelimees vastab palvega, et „tema ausus“ nii hea oleks ja teda vabandaks. Rohkem kui lihtne viisakus on see, kui meile öeldakse, et maja või kalliskivid, mida meile imetleme, meie omad olevat, ja kui meie vastame, et nad paremates kätes olla ei võiks.

Mauridel on ka jäänud laste ja lillede armastamine. Iga lapsele jäetakse täieline vabadus oma tujude järele elada, kuid siiski kasvab ta üles rikkumata. Ühelgi maal ei ole õnn nii täelik ja nii levinenud kui Hispaania laste seas. Ja kusagil mujal pole lilled nii üleüldised. Ükski maja, ka kõige lihtsam, ei ole aiata; lilled kasvavad

seinu mööda üles, täidavad rõdud ja leiavad teed ka juurviljaaedadesse, kus pladisevad purskkaevud apelsiinidele ja palmidele serenaadi laulavad. Vaevalt leidub tüdrukut või meest, kes rõõmsavärvilist õit ei kannu käharijuustes kõrva kohal.

Jällegi mauridel on pärit õrnemasoo tagasihoidlikkus. Minutiks ei jää hästikasvatatud tütarlaps mehega üks ega tee ühtki jalutuskäiku naissaatjata. Isegi talutiidrukud langevad seltskonna põlguse alla, kui neid nähakse kõndimas üksinda. Kuid juhusteotsija kalduvustega iseloomud naeravad lukutajaid ja leiavad juhust oma armsamale saata pilke ehk lehviku märguandeid rõdult, härjavõitlustel ehk käikude puhul, ja Hispaania mehed võtavad kilrestil tuld. Neil on viisiks, nii eba-

Segovia vesivärk.

See vesivärk on tähtsaim roomlaste ehitus Hispaanias; arvatavasti keiser Augustuse päevilt pärit. Ta on ehitatud hallist graniidist ilma savita. Rahvajutu järele olla saadan ta ehitanud ühe õõga, et ühel Segovia naisel, keda ta austas, tarvis poleks minna alla jõe äärde vett tooma.

meeldiv kui see põhjamaalastele ka näib, seista uulitsanurkadel ja igale möödaminevale naisele saata järele liialdatud meelitusi. Igal vähemalgi julgustusmärgil naise poolt on tagajärjeks kirglikud kirjad ja serenaadid kuuvalgel.

Serenaadid on Hispaania omapärasus. Neid ei tarvitata mitte ainult armuavaldamiseks, vaid ka lihtsal poolehoiu puhul. Väljamaalane, kes oma Serenaadid. naisega Murciaesse ehk sellesarnasesse rikkumata ümbruskonda reisib, ei pea imeks panema, kui salkkond noormehi pealeõunasel ajal kogub tema võorastemaja ette ja gitarrisaatel improviseerib üleemeelikuid laule võõra daami auks, kelle särasilmad „kõik kohalikud jaaniussikesed silmapilkiselt kihama on pannud“. Lillekandva noormehe gitarrimäng daami akna all ei kutsu esile mingit tsiitiniulist märkust möödaminejalft. See on üldiselt tunnustatud komme pooleholu avaldamiseks ja ta tulemuseks on sageli abielu, pärast seda kui äriline külg vanematega ja seadusemeestega on õiendatud.

Hispaania noorpaaril pole tõesti juhust tutvunemiseks enne abiellumist, kuid sellegipoolest on perekonna-

elul harilikult õnnelik. — Kõige romantilisemast neiuist võib saada truu abikaasa, kes elavalt osa võtab mehe huvidest. Märkamatu avaldab ta kaunis suurt mõju perekonnaelus, kuid talt ei küsita nõu äriasjus, ei oodata ka, et ta peaks oma mehe ärisõpru lõbustama. Üldse on hispaanlased vähe seltskondlikud. Kui hispaanlane ütleb teile, oma maa harilikku kõnekäänu tarvitades, et „tema maja on teie oma“, siis mõtleb ta sellega, et ta rõõmus on, kui teie juhuslikult teda külastate. Tema naine ei võta liial küllalist vastu abikaasa äraolekul. Seltskondlised koosviibimised on Hispaanias tundmata: ainukene võõraste vastuvõtt on n. n. tertulia, s. o. hulgaline küllaliste kokkukogumine, kus jutletakse ja tass paksu kaneeliga võrtsitatud shokolaadi ära juuakse, mõnikord ka tagasihoidlikult tantsitakse, pikkade vaheaegadega. Mõnes suures linnas on praegu küll avatud üldised joogikohad, kus havailaste muusika mängib, ja kus tantsitakse, kuid üldiselt pole sarnased moodsad kõrvalekaldumised Hispaaniale mitte omased ja suurem osa poolsaare elanikest on jäänud endiste eluviiside juure.

Hispaanlaste iseloomust pole nii kerge aru saada.

Rahvaluules kirjeldatud tüübid on sagedasti karrika-
tuurid. Ülevoolavat rõõmu ja ka suurt lais-
kust leidub hispaanlases kahtlemata, ise-
Iseloom. äranis Andaluusias, Hispaania lõuna-

poolses maakonnas; kuid need ei ole ainsad, ei ka pea-
jooned rahva iseloomus. Hispaanlane võib ka tublisti
töötada, kui väljavaadet on kasusaamise peale. Nii
maurid kui ka ristisõitjad on pärandanud hispaanlaste
oma temperamendi, ja see veresegamine annab end tunda
nende kurbmeelsuses ja enesesalgamises kui ka uhkuse-
ja rahuarmastuses. Kuid hispaanlase kurbmeelsus on
suuremalt jaolt vaid silmakirjalik, samuti kui moodi-
armastus. Kuigi igas linnas automobiilid vuhisevad läbi

Vanaaegne õhkkond.

tänavate, kuigi elekter on sisse seatud
igas kaugemaski külas ja ajalehti loeb
igaiüks, kes lugeda mõistab — endistel
eluviisidel on siiski igal pool ülekaal. Nii on näiteks
peaaegu igas suuremas moodsas linnas, samuti kui maha-
jäetuimas külaski, öövahid — seren os, ehk „rahu-
mehed“, nagu neid seal kutsutakse, kes veel praegu
ümber käivad vana kõlarikka hiiudega: „Au Mariale!
Kell on kaksteist ja kõik on rahu“. Rahu on ehk küll
väljas, kuid kergelt uinujail mitte, keda see hiiu äkki

äratab. Öövahid on harilikult vanad ja väga luulelised
oma pikis kuubeis ja allapainutatud äärtega kübarais.
käs piigid ja põlevad laternad. Nad ei ole mitte ainult
vana kombe alalhoidjad, vaid on sageli väga tarvilikud,
sest nad kannavad enesega kaasas kõigi oma piirkonna
tänavate võtmeid, mis väga meeldiv hilistele kõrtsist-
tulijalle.

Kütmiseviis kuulub ka möödunud aegadesse. Isegi
suurtes uhketes võõrastemajades leiame rahvuslise
brasero, s. o. hiiglasuur valgest vasest nõu puust
alusel, mis sisaldab elavaid puusüsi. See alus paigu-
tatakse keset ruumi. Ta on dekoratiivne mööbel, kuid
süteving ei ole sugugi meeldiv ja soojust, mida ta annab,
peab suurendama ettekujutusega. Ja mis võib olla veel
vanaaegsem kui Hispaania piimamees oma ringkäigul?
Ubkelt ja iseteadvalt astub ta mööda tänavat, juhtides
oma kitsesalka. Hiiuab keegi aknast ja laseb nõõriga
ämbri alla, võtab piimamees rahatüki ämbri välja,
lüksab üht oma kitsedest, kuni ämber sisaldab piima
antud raha väärtuses, annab siis märki ämbri üles-
tõmbamiseks ja astub edasi, et järgmist tarvitajat samal
viisil teenida.

Vanaaegne on ka usklikkus, mis tervet Hispaania

Vabaõhu härjavõitlused.

Pasajes on vaid kaluritekila, ja et seal härjavõitlusteks areeni pole, tarvitavad külaelanikud selleks turuplatsi.
Pildil näeme, kuidas härjavõitlejad oma mantlid härja nina ees lehvitavad, et looma ärritada ja väsitada.

elu oma võimuses hoiab. Nii maurid kui ka ristisõitjad elasid kõigepealt usule. Oldi alati valmis sõdima, tapma ja surema selleks, et aga oma usku maksuma panna. See kahekordne pärandus jääb eluliseks jõuks, millega arvestamata ei või jätta see, kes tänapäeva hispaanlast piüüb mõista. Kui siinkohal, pikemalt kui vast sünnis, peatume Hispaania usuliste talituste juures, siis sünnib see sellepärast, et usk on Hispaania elus peatõukejõuks. Kõik tähtsamad vaatamängud ja lõbustused on ühenduses usuga. Laadad ja rahvuslised pühad peetakse Maria Taevamineku pühal ja Maria Saamise päeval ja mõne kohaliku kaitsja-pühaku ehk mõne iseäralise Kristuse või Neitsi Maria kuju auks. Nii Kristus kui ka Püha Neitsit austatakse mitmesuguste nimedega. Atocha Kristus ja Lezo Kristus, Elche Püha Neitsi ja Pillari Püha Neitsi on muidugi üks ja seesama Kristus ja Püha Neitsi, kuid nende mitmesugused kohalikud nimetused lasevad neid mitmel isesugusel viisil austada ja linnad ning maakonnad võistlevad oma kohaliku jumaluse ülistamises tema imetegeva võimu suhtes. See teguviis sisaldab küll vast paganausu jäänuseid, kuid ta on tähelepanu vääri sellepolest, et ta rahva sisemise elu peale tõsist mõju avaldab. Sama vaim sundiski järeltulevaid põlvi enesesalgamisele selleks, et ehitada ristiusu hiilgavamaid kathedraale. Sama vaim sunnib ka praegu veel kõige vaesemat kodanikku iseennast jätma toiduta ja ihukatteta, et aga võimaldada Monsterrati Neitsile muretseda peenemaid riideid ja kalliskive kui Santjago Neitsil on. Kui sügavale usk rahva hingesse on tunginud, võib näha ka sellest, et igale härjavõitluste asukohale on ehitatud kabel, kus võitlustest osavõtjad palvetavad enne, kui areenile lähevad elu kaalule panema. See tuletab meele Ceiloni saare jahimeeste kommet, kes enne kui elevantjahiile lähevad, lasevad sõodaks määratud loomi väikese altari ees põlvitada ja ise kait-

Härgade kasvataja.

Härgade kasvatamine ja võitlusteks väljaõpetamine on Hispaanias väga tähtis amet. Igal kasvatusasutusel on oma väljakujunenud iseloom. Mõnel on nii suur kuulsus, et tema härgade ilmumine pealtvaatajatel suure meeleavalduse esile kutsub, mõni on tumeda kuulsusega, mõni teine jälle kindla iseloomuta. Härjakasvatajad kannavad vanaaegseid Andaluusia riideid ja sõidavad ratsa, laialdastel rohulagendikkudel oma karja hoides.

set ja jahihõnne paluvad. Ei võiks aga kujutleda, et ka Inglise jockey'd sarnaseid ettevalmistusi teeksid, enne kui võidusõitu alustavad. (Järgneb.)

MILJONIDOLLARILINE TEEMANT.

J. S. FLETCHERI romaan. Eestindanud L. L.

3

Lahkumine tuli kümme minutit hiljem, kui sõitsime ju teist tundi. Auto vähendas kiirust ja peatas. Sees kustutati tuled ja uks avanes. Härra Vandamarke'i ning mind paluti autost välja tulla, ja nii astusime pimedusse. Nägin, et olime maanteel, ja tükk maad eemal, umbes poolteise kilomeetri kaugusel, paistsid tuled madalal mäel — väikese linna tuled.

„Kus oleme? Kuhu te meid jätate?“ küsis härra Vandamarke. „See näib olevat kõrbe. Kus...?“

„Minge sinna linna, härra Vandamarke, siis teate, kus oleme,“ vastas juhataja, rahulikult naeratades. „Varsti jõuate koju, Prince's Gate'i tänavale. Head ööd!“

Järgneval silmapilgul sõitis auto juba edasi. Kuid ta läks ainult umbes kümme meetrit. Siis peatus, pööris ümber — ja silmapilk hiljem kihutas meist mööda suurema hooga ning kadus. Pöörasime linna poole.

„Kus me oleme?“ küsis härra Vandamarke. „Võoras koht — ja niisugusel ajal. Kindlasti...“

„Keel läheneb kümmele,“ ütlesin mina. „Kuid ükskõik, kus oleme, kui see koht on Londoni tee ääres, siis jõuame varsti koju.“

„Seda ei või teada, Gregg,“ vastas ta. „Võime olla kaugel Londonist, ja kes teab, kas sel ajal lähebki rongi. Sõitsime hulga maad ses autos!“

„Arvan, et nad mõtlesid seda, mis rääki-

sid," vastasin. „Ja tuled seal paistavad kauris suure jaama lappidest. Igatahes oleme nüüd vabad. Kas võin esitada teile ühe küsimise, härra Vandamarke?"

„Kas või tuhat, mu poeg, kui tahate!“ ütles ta. „Kümmegi tuhat!“

„Ühest aitab," ütlesin mina. „Ja see on tähtis. Kas on teil aimu, kes need mehed olid?"

„Ei kõige vähemafki!“ hüüdis ta kohe. „Mitte rohkem kui teilgi. Millest muust võis neid tunda kui mitte häälest? Ja ma ei kuulnud tuttavat häält.“

„Kuid nad peavad teadma õige palju teist ja teie harjumustest," tähendasin mina.

„See on kindel, vennike!“ möönis ta. „Seda küll... õige kavalad paharetid! Kuid rattame koju, Gregg. Mul on tütar — ainuke — alles laps, ja ma olen rahutu tema pärast. Pagan hooligu muust! Nüüd aga koju!“

Me kiirendasime samme ja jõudsime pea tundmata linna lähedale. Kaks meest astus välja teeäärsest söögimajast, ja ma jooksin nende juure.

„Mis linn see on, kuhu nüüd jõuame?" küsisin.

Mehed peatusid ja vaatasid imestades mu peale läheda uulitsalaterna valguses.

„Linna nimi?" küsis üks nagu imestanult. „See on Basingstoke!“

— Armas aeg! — nurisesin iseeneses, umbkaudu arvates, et olime umbes saja kilomeetri kaugusel kohast, kus meid kinni võeti. Siis ütlesin kõvasti: „Basingstoke! Kui kaugel on see Londonist?"

Mehed vaatasid teineteise otsa.

„Hm, umbes kuuskümmend kilomeetrit," ütles üks neist. „Ehk natuke rohkem.“

„Kas juhtute ehk teadma, millal läheb rong?" küsisin. „Ja kas võite näidata mulle kõige lühema tee jaama?"

„Edela rong läheb kell 10.17, nii vist, Bill?" ütles üks. „Jõuab Waterloo-jaama kell 11.30. Rohkem ei tea, kuid..."

Härra Vandamarke, kes seni oli hääletult pealt kuulanud, segas nüüd vahele.

„Peaaegu tund oodata, Gregg!" hüüdis ta kannatamatult. „Aja raiskamine! Noor-mehed, kas teate autode seisukohta, kust võiks üürida esimeseklassi auto? Jah? No juhatage siis mu sinna, saate selle eest paar naela.“

Lasksin teda võtta ohjad oma kätte. Mehed viisid meid autokuuri, härra Vandamarke andis neile nende tasu ja hakkas seletama asja omanikule. Kümme minutit hiljem olime jälle teel — kihutamas kiirel autol Londoni poole. Mu seltsiline lausus vaevalt sõna, enne kui olime

lääne eeslinnas. Siis küsis ta äkki: „Kas keegi ootab teid, Gregg? Ema... ehk?"

„Ei," ütlesin mina. „Elan üks — möbleeritud tubades. Ei ole minu pärast mingit häda, härra Vandamarke — pole tähtis, millal lähen koju. Üksielaja.“

„Siis tulge minuga," pani ta ette. „Sööme õhtust ja ehk jutteleme. Öhtusöök igatahes kõige pealt.“

Võtsin heameelega vastu ta kutse, sest olin uudishimulik saada rohkem teada temast ja õhtu saladuslikust juhtumusest. Jõudsime Prince's Gate'i tänavale natuke peale ühteteistkümment. Ta maksis rikkalikult juhile ja juhtis minu siis lossisarnasesse majja, kus haruldaselt uhke ja pidulik uksehoidja võttis meid vastu eestoas. Kui ta oli temaga silmapilgu rääkinud, võttis härra Vandamarke minu käevarrest kinni.

„Kahtlemata olid need mehed, kellega meil täna õhtul oli tegemist, röövlid, Gregg!" sosistas ta, kui me sammusime üle eeskoja. „Kuid nad olid ausad röövlid! Nad saatsid telegrammi, nagu ütlesid, mis teatas mu tütrele, et jään hiljemaks. See oli hea! See rahustas tüdär, ja ta on läinud magama. Ja targad röövlid! Saatsid selle Marton Hillist minu nimel. Noh — mis nüüd?"

Olin võpatanud ja ta oli seda märganud. Vastasin naerdes ta küsivale pilgule.

„Kas nad ei näidanud end seal, härra Vandamarke?" ütlesin ma. „Nad ei võinud minna väikesesse maapostimajja oma kummalistes peakottides! Arvatavasti läks üks sisse ilma peakotita. No ja, — Marton Hilli postiametnikud võivad teda meile kirjeldada.“

„See on tore, mu noor sõber," ütles ta. „Seda ei oleks mul pähe tulnud. Jah, sel teel võime tõesti saada neist midagi teada.“

„Ja teistegi abinõudega, härra Vandamarke," ütlesin mina. „Nüüd, kus olete kodus, väljaspool hädaohtu, jutustan teile midagi. Võin tunda kaht neist meestest, kes olid kaaslased ses vägivallateos, või milleks tahate seda nimetada, kui aga satuksime nende jälile.“

„Kas tõesti?" hüüdis ta. „Ja kuidas?"

Jutustasin talle mehest, kel oli kõver sõrm ja tiku valgusel nähtud näost. Ta kuulas hoollega, ja korra kergitas kulme, nagu katsudes midagi meeletuleta.

„Imelik... imelik!" ütles ta mõttes. „Hm, huvitav, Gregg, väga huvitav! Ja räägitakse, et nüüdsel ajal pole mingid juhtumusi ega romantikat! Eks nii? Kuid tulge mu väikesesse nurka — sinna tuuakse meile õhtusöök.“

Ta avas ukse eestoa lõpus ja viis mu kummalisesse ning omapärasesse tuppa, millist ma polnud näinud kunagi enne. Ta naeris, kui

märkas mu imestanud pilku, ja nägi, kuidas ma vahtisin seda.

„Pole vist näinud kunagi enne niisugust tuba, mu poeg?“ küsis ta. „Ega ei teagi, mis see on? See on täieline teisend Hollandi talutoast! Mu soontes voolab vanast ajast Hollandi verd, ja mul tundub selles toas väga kodune, — sellepärast olengi selle nii sisustanud. Kõik on õige ja algupärane — pole midagi järeletehtut — põrandast laeni. Istun siin meeleldi — sobib mulle paremini kui selle maja teised, uhked ja suured toad.

Siis astus ta ahju juure ja näitas toa ainsat Inglise ja nüüdseaja asja — ilusa kauni tüdrukupilti kalliskapis.

„Mu väike neiu!“ ütles ta ihaledes. „Kõik, mis mul on! Mis arvate temast, noormees? kas ei ilmuta ta sugukonna laadi?“

„Loodan, et mind lubatakse näha algupärandit, sir,“ vastasin ma. „Kas võiksin öelda rohkem või lausuda suuremat viisakust?“

„Ei, tõesti mitte!“ hüüdis, koputades mu õlale. „Ja näha teda saate — homme. Kuid siin tuleb õhtusöök.“

Uksehoidja ja teener astusid tuppa, panid lauale toitu ja veine ning lahkusid jälle. Tüki aega sõi ning jõi mu peremees hääletult. Siis äkki, tehes temale iseloomustava äkilise liigutuse, najatas üle laua minu poole.

„Gregg,“ ütles ta, iseäralikult naeratades. „Ega te ei tea, mis need mehed nõudsid?“

„Mina, härra Vandamarke? Ei! Mul pole sest vähemat aimugi!“

„Te olete õiglane noormees,“ jätkas ta. „Ma ütlen teile. Teemanti!“

„Teemanti?“ hüüdsin. „Kas tõesti üht teemanti?“

„Jah,“ vastas ta rahulikult. „Üht teemanti! Kuid — see on väärt kakssadatuhat naela!“

III.

Teine võõras.

Nuga ja kahvel kukkusid mul imestuse pärast käest, ja ma vahtisin oma peremehe otsa, nagu oleks ta äkki nimetanud midagi peaaegu uskumatut. Ja kui ma rääkisin, siis kõlasid mu sõnad kindlasti õige rumalalt, sest nad ajasid ta naeratama.

„Mis... mis!“ hüüdsin. „Kas... kas niisugust on olemas?“

„Missugust?“ küsis ta.

„Nii... nii kallist kivi? Kas maksab teemant — üks ainuke kivi — kakssadatuhat naela?“

Ta naeris õrnalt, nii kui asjatundja naerab võhikule.

„Cullinan — teemant — mida nägin natuke

peale seda, kui ta leiti — kinnitati Euroopasse saatmisel veerand miljoni eest,“ vastas ta rahulikult. „Nii, nii, mu poeg! Igatahes on minu teemant nimetatud summa vääriline.“

„Kakssadatuhat naela!“ kordasin mina ikka imestanult. „Armas aeg!“

„Minu oma hind!“ tähendas ta. „On ehk natuke kallis, Gregg. Aga praegu ei ole niisugust kivi saada. Tõin selle kaasa, kui ühes oma tütreaga jõudsin siia mõni kuu tagasi. See on Vandamarke'i teemant. Ilmas ei ole teist seesugust kivi. Cullinan-teemant lõigati tükkideks — ei mäleta kui mitmeks — ja kuulub nüüd kuninga krooni kalliskivide hulka. Kuid minu kivi on terve!“

„Ja te ütlesite, et need mehed otsisid seda, härra Vandamarke?“ hüüdsin mina. „Kas nad... kas nad said selle?“

Vastuseks pistis ta käe vesti alla ja tõmbas sealt mingisugusest taskust väikese, neljanurgelise, nahaga üleöödud karbi, mille ta sirutas minu poole. Ta litsus vedru, kaas avanef, ja nähtavale tuli sametiga vooderdatud sisu. See oli tühi.

„Nad said, mis oli siin sees!“ vastas ta kurvalt. „Jah. Olid osavad röövlid, Gregg! Nad tegid oma töö väga hästi. Kavalad mehed! Kuid neil polnud õnne kaardimängus,“ jätkas ta, heameelelist naeru kihistades. „Seal panin mina nad kotti — kaardid aina olid lahked minu vastu!“

Vaatasin ta peale imestanult. Siin oli mees, kellelt oli riisutud kahesajatuhande naela vääriline teemant ja kes naeris sellepärast, et oli võitnud röövlitelt pihutäie naelalisi ning kümneshillilisi sedelid! Ta nähtavasti flegmaatiline naljatlemine oli mulle õige arusaamatu: võtsin jälle noa ning kahvi ja jätkasin söömist.

„Te olete imelik mees, härra Vandamarke!“ ütlesin, kui olin söönud paar suutäit. „Väga imelik mees!“

„Mina?“ vastas ta, nähtavasti väga rahul olles. „Ah, te peate mind imelikuks meheks, kas nii, Gregg? No miks olen ma teie meelest imelik?“

„Mina peaksin iga meest imelikuks, kellelt on röövitud kahesajatuhande naela vääriline teemant ka kes selle järele rõõmustab, et võitis vargad kaardimängus!“ ütlesin ma. „Kuid teie on midagi veel imelikumat!“

„Näituseks mis?“ küsis härra Vandamarke, keda minu sõnad näisid huvitavat.

„Kas tahate öelda, et teil on olnud kombeks seda teemanti kaasas kanda?“ küsisin.

Ta lõi oma rinnale — sinna kohta, kuhu oli

pannud tühja kasti tagasi. „Just siin!“ ütles ta. „Hea ja kindel koht!“

„Väga kindel ta küll oli!“ ütlesin ma pilkavalt. „Teemant on ära, härra Vandamarke.“

Ta kihistas jälle naerda, nagu väga huvitatult.

„Üsna õige, mu poeg!“ vastas ta. „Vandamarke'i teemant on nüüd kadunud!“

„Minu meelest oleks õige imelik, kui ta poleks kadunud,“ ütlesin mina. „Kas on õige mu

„Mõned teadsid — ehk enam jagu.“ vastas ta sama rahuliku häälega. „Nägid muidugi, kuidas ma seda siit võtsin.“

„Siis ei või ma muud kui imestada, sir, et teemanti ei röövitud teilt ju palju varem!“ hüüdsin noore inimese viisi innukalt. „Armas aeg! Ime, et teid ei tapetud sellenärast!“

Ta naeratas mõttes ja hõõrus lõuga.

„Nood mehed olid tõesti väga tähelepanelikud ja viisakad!“ ütles ta nagu meeletuletades.

Boris Savinkov (Ropshin ×),

tähtis Vene revolutsionäär enamlaste kohtu ees, kes ta surma mõistis.

Pärast uuendati surmaotsus 10-aastaseks sunnitööks. („Aos“ ilmub Savinkovi jutustus „Must hobune“).

oletus, härra Vandamarke, et oli inimesi, kes teadsid tema peidukohta?“

„Õige, Gregg, õige!“ möönis ta. „Oli — on — inimesi, kes teavad seda. Paljugi!“

„Kes olid seda näinud?“ jätkasin veel.

„Mitu inimest on näinud teemanti minu Londoni tulekust saadik,“ vastas ta rahulikult. „Olen näidanud seda Citys ja kaupmeestele Hatton Gardenis ja veel mõnele inimesele, kellele niisugused asjad väga meeldivad, kuigi nad pole ametimehed. Olen ka näidanud seda paarile, kolmele hingele golfiringis, ja oleksin vist näidanud teilegi, kui see mul meele oleks tulnud.“

„Ja kas kõik need inimesed teadsid, et see oli teil kaasas seal väikeses karbis?“

„Kõige viisakamad röövlid, keda olen kohanud. Ja olen neid elus õige palju kohanud. Kas nad polnud väga tähelepanelikud? Meile toodi maitsvaid võileibu ja suurepärast whiskyt. Ja ma võitsin neilt seitsekümmendviis naela!“

„Jah, te olete imelik mees!“ ütlesin mina. „Väga imelik!“

„Seitsekümmendviis naela on seitsekümmendviis naela, mu poeg,“ ütles ta tõsiselt. „See on tõsiasi, Gregg!“

„On küll, kuid tõsi on ka, et kakssadatuhat naela on kakssadatuhat naela,“ vastasin mina. „Mis kavatsete ette võtta teemandi ja varaste suhtes, härra Vandamarke?“

„Hakkan neid taga ajama!“ vastas ta, äki-

line otsustav ilme silmis. „See, mu poeg, on enesest arusaadav!“

„Raske teha, härra Vandamarke.“ tähendasin mina. „Meil pole mingit juhtnööri, välja arvatud need paar väikest asja, mis nimetasin poole tunni eest. Ja kas usute tõesti, et röövlid jäävad siia peale selle, kui on saanud oma kätte kahesajatuhande naela väärilise kalliskivi? Mina seda küll ei usu!“

„No mis nad siis teevad?“ küsis ta.

„Minu arvates sõidavad nad autos Harwichi, Doveri või Folkestone'i — mingisugusesse sadamasse, kust saavad minna mannermaale,“ vastasin mina. „Nad oleksid rumalad, kui ei teeks nii!“

„Ma saan nad siiski kätte,“ seletas ta. „On abinõusid.“

„Politsei?“ ütlesin. „Scotland Yardi salapolitsei?“

„Ei hooli mina politseist ega salapolitseist,“ vastas ta kindlalt. „Ei, jätke asi minu hooleks — mina olen vana kaval rebane, kui tarvis tuleb. Te peate see oma teada, Gregg. Rääkisin teile teemandist ainult sellepärast, et nad mind rüüstates rüüstasid teid ka. Kuid see ei teinud kahju kummalegi meist — ja kas ma neid kelme ei löönud hiilgavalt kaardimängus. väga hiilgavalt?“

Ta tõusis naerdes laua juurest püsti, avas sigarikapi ja palus mind valida meelepärast. Ta süütas ise ka sigari ja istus siis sügavasse tugitooli Hollandi ahju ääre ja pistis põidlad vesti käiseauku. Tema peale vaadates võis arvata, et ta ei hoolinud teemandi kaotusest rohkem kui oleks see olnud tulekivi.

(Järgneb.)

KIRJANDUS.

Hoia Ronk. 1914. a. reisipildid. 198 lk. Tall. Eesti Kirj.-Ühisus. 1924.

Oskar Luts. Tuulilill. Veste. 116 lk. Tall. Eesti Kirj.-Ühisus. 1924.

Esimene raamat sisaldab ajakirjaniku reisimälestusi maailmasõja lahtipuhkemise aastast. Tol korral oli see kaunis kättesaadav ja sagedane nähtus, et silmaringi laiendamiseks ning enese tuulutamiseks ajakirjanikud pikki sõite ette võtsid läbi terve Euroopa. Ajaleht subsideeris, ja tasuks selle eest saatis reisija häid või halbu reisikirju: natukene följetoonilisi, natukene olupoliitilisi, natukene kunsti ja kultuurilisi tähelepanekuid. Sellest ajast, kus sentimentalismi ja romantika voolud kaugete maade ja looduste kirjelduse tähtsale kohale tõstsid kui eraldi seisva kirjandusliigi, on väga paljud — tihti isegi kaunis andekad sulemehed, kes muud laadi kirjandust ei produtseeri, selle ala oma harrastusaineks valinud ja viljakaks teinud.

Reisivate annab võimaluse omapärastele talentidele avaldumiseks. Reisikirja kirjutaja vooruseks on liikuv ja mänglev tähelepanu, päevakajaline huvi ja püüdatud kompositsioonitarve. Reisikiri ei sünnita sulatud ringi kompositsiooni mõttes, vaid on vabalt katkestatud sirgjoon, mille motiiviks on kodunt väljasõit ja mille lõpuks on koju tagasi jõudmine. Ja kõik, mis vahepeal sündinud on, jutustatakse selle tagamõttega, et kõik võõrsil nähtu ja läbielatu iseenesest üllatav ja haruldane on. Sellest sagedasti palju värsket naiivsust ja tühist materjali, mida aga siiski huvitav on läbi lugeda. Sest sama naiiv inimlik uudishimu kisub ka targutavat kodust lugejatki kaasa reisimehe väikestest üllatustest osa võtma.

Hoia Ronga reisikirjad oleksid jäänudki kaunis pealiskaudseteks ajalehejoonealusteks, mille ilmutamist eri-

raamatuna sugugi vaja poleks olnud, kui reis oleks saanud rahulikult peatuda, nagu ta kavatsatud oli. Oma huvitava ja ladusa keele peale julge olles ei ole kirjasaatja isegi vähematki põhjalikumalt tähelepanekute kava omale üles seadnud. Tal pole olnud huvi ei poliitilisteks tähelepanekuteks, sest nii ettevootamata ja üllatavalt saabub tema kirjadesse maailmasõda; Prantsusmaa, reisi sihtjaam, on kirjutajale varem tuttav, kuid autor ei kasuta seda tutvust selle kultuuri, kunsti ja tsivilisatsiooni sünteesi andmiseks. Reis läbi Euroopa väikeriikide on tähelepanekuteta ruttamine, ja Pariis ning Prantsusmaa on ainult puhkusekohaks. Niisugune pilt selgub sellest reisikirjast, mis on huvitav oma rikkalikkude anekdootide ja ajakajalise veerevuse poolest, mida on kerge ja hubane lugeda. Sellepärast on teatud mõõdul kahju raamatu lugemise järele, et autoril, kellel on erilised anded peeneteks tähelepanekuteks ning suur ajakirjaniku vilumus, ometigi liig vähe on olnud tahtmist anda sisukat teost. Tuntakse ju väga hästi, milles on vahe; kuidas reahonoraar kerget vaeva taga on ajanud.

Ometigi on reisikirjade kirjutamise ajal äkki üks asjaolu hulka seganud, mis kogu tookordse Euroopa elule intensiivsema löögi andis ja mis ka reisikirjanikku paratamatult kaasa kiskus. Siis, kui kirjutaja on jõudnud Bretagne'i külla, puhkeb lahti maailmasõda, ja ühes sellega sunnivad endid vägisi peale ka rikkalikud jooned elavast rahvahingest, sõjatingimustest ning üldisest meeolust. See osa raamatust on nüüd, mis õigustab teose uuestiilmumise. Rahvatüüp avaldub suurema selgusega, olukorrad muutuvad iseenesest põnevamateks, isegi ilukirjanduslik kontsentratsioon tekib pilguks. Tähtis ja huvitav on ka kümneaastase vahemaa tagant kohapeal tehtud sõjamälestusi lugeda. Nii ongi see reisi-

Soomemaa rikkused.

Palkideparved Keemi jõel; jõgi on 2 versta pikkuselt ja poole versta laiuselt palkidega kaetud, mille hulk 400.000 peale arvatakse.

veste siirdunud maailmasõja lahtipuhkemise mälestus-
kirjutuseks oma ühe osaga.

Muidugi jääb ka siingi veel kirjutaja enesele truuks ja kirjutab, kus aga vähegi saab, oma isiklikkudest läbi-
saamise muredest kõige esimeses joones. Üldiselt on see raamat üks kõige egoistlisemat liiki sedasorti teos, mida kunagi lugenud olen; nii suur on selles huvi lõunasõõkide, väikeste elumõnude ja enese asjus sekelduste vastu, et need peaaegu raamatu peaaime moodustavadki.

Meil on ainus väärtuslik reisikirj, Tuglase „Hispaania teekond“. Sellele ei otsi lähenemist Ronga käes-
olev raamat. Ta jääb kergema ja lõbusama lektüüri tarvitajatele. Niisugust laadi reisikirju, nagu kirjutas V. Krõmov oma „Palverändajad karbikses“, ei tule sa-
gedasti ette. Sellesse teosesse on eeskujulikult koon-
datud iseseisvad ja väärtuslikud jutud (mitte enam üldine reisikäik, vaid üksikud isoleerunud artiklid, mis on alati täitsa lõpetatud, täitsa väljavalitud üksiknähtustele rajanevad; mis kogu vastavat kultuurilma ühe korruga piltlikult esitavad ja selgitavad). Niisuguseid töid võiks

soovida häält vestlejatelt ja teravsilmsetelt tähelepani-
jatelt.

Muuseas on kirjutuse halvaks puuduseks see, et ta on säilitatud täiesti oma esmakordses stiilis ja kirja-
viisis, Keel, mis oma ajal võis olla kultuursem ja puh-
tam, on hoitud muudatusteta ja temas tulevad ette nii mõnedki tookordsed etimoloogilised omapärasused, nagu: naene, laene; põsenukkadega, põh-
juskapital (selle kõrval aga materjaal ja üldse mujalgi pikk vokaal laensõnades, kus seda nii häälda-
takse), tüüp; ja vist ka tookordse kultuurlikkuse tundemärgina üsna suur võõrsõnade tarvitamine, mis muidu soravale ja lustlikule keelele annavad väljamaal viibimiseks vastava läike. Võib aga olla, et just see-
sugune kirjaviis, kõikide arkailiste puudustega selles kirjanduse liigis on tarvilikum ning arusaadavam uema aja keeleliste otsingute läbi üles leitud keeruliste nõue-
tega kirjaviisist, mis harilikule lugejale võib tunduda veelgi võõrapärasemana võõrapärasustest enestest.

*

O. Lutsu „Tulililli“ nimetab ennast vesteks. Kuid selles vestes leidub enam kohti kui hilisemates Tootsides, mis töö ilukirjanduslikuks tõstavad. Kui vaadata ringi Lutsu viimaseaja loomingus, näeme aina vesteproduktiivseid. Ilmumise järele hilisem ideega kirjutus „Andrese elukäik“ tundub näit. peaaegu veretumana käesolevaski vestes ilmnevast Inderlini ja „väikese meistri“ subjektiivsest liürrikast. Ja ometigi on see täielik veste Lutsu kõige paksu tüüpideliidusega, ameerikaliku intriigi ja selle kõrval omapärase pooltõsise, pool-maljaka mõistete ja jutuotsakeste korutamise, mis sammugi edasi ei vii ja mille kohta kahevahele jääb, kas tõsiseks jääda või naerda.

Käesoleva veste aineks on õieti korterikriis. Halastamatud, aplad korteriperenaised ja tark-kavalad hangedajad majaperemehed sõõvad ja joovad ilmselt risti-inimeste ihu ja verd; on aga sealjuures siiski oma väikekodanlikus tuseduses reaalsed, see tähendab kaasa-tuntavad. Selle veste peakujuks kipuvad aga, nagu juba varemgi Lutsu loomingus, väikesed mehed: Inderlin ja naabri, nälgiva kunstniku, väikene poiss: väikene meister. Selle perekonna kirjeldus annab kunstilisemaid kohti jutustusesse; see on õnnelik aine: salatud vaesuse kirjeldamine sarnase filosoferiva, traagiliselt-katmise ja kurbmaljaka tooniga, nagu Lutsul on moeks. Väikmanni-tõusukute kujutlusel igatahes puudus just see tagasitõrjutav kaasatunne ja seega sisseelamine tege-lastesse; need vehkisid „Vähkmanis“, umbes nagu vehivad „Tulililleski“ kõik vestelised, pinnalised kõrval-kujud. Nii on siis „Tulililles“ kaks sünkreetiliselt kokkusulatatud elementi, või koguni kaks liiki loomingut:

üks „Kirjad Maarjale“ ja „Inderlini“ kaudu tulev tõsine, mõjuv kunstiline joon, ja teine — see vestelire. Kahtlemata on selle läbi saadud elavaid ja kunstilise kirjusega mõjuvaid kontraste, kuigi kokkukõla kannatab, iseäranis selle vahepealse erapooletu mõtteejetuse-täitematerjali läbi, mida jällegi Lutsu iseloomulikuks võib nimetada ja mida käesolevas teoses iseäranis palju leidub, ja ka ühe suure lahtiseltseisva suvituskirja läbi Haapsalust, mis täitsa vabalt ja sidumata, ilma suhteta nihästi kõigile jututegelastele kui ka vägivaldses sidemes veste ideele (mis pidavat seisma: korterikriisis) keset juttu rängalt nagu kiil või vana naine maha on laskunud, hoolimata, et talle seal koht ei ole.

Muuseas see arabeskiks põimunud kõrvalmärkuste tihnik nõuab erilist vaatlemist Lutsu puhul. See on paiguti täitsa tüütu ja sisutu korutamine, mis nagu kiirelt kõneleval oraatoril sagedasti, kui mõttest puudu tuleb, siis harjumuseks saanud häälikute venitamisenä tundub. Luts oskaks seda ise paremini ütelda. Ühtlasi aga leiduvad just selles lahtises materjalis ka Lutsu kõige intellektuaalsemad, sisurikkamad ja teravmõistelisemad laused. See materjal üldse on Lutsu kergest sorti kirjandus, milles palju häid väärtusi, milles aga ka sama palju risu sees on. Ei ole ilmaaegu, et Lutsu produktiooni heameelega tunnustada ei taheta, vaatamata, et tema proosas rohkem, kui vast ühelgi teisel praegu Eestis, on loomuliku ja tugeva ande väljatõu ja väärtuslikke üksikkohti.

Nii võib siis ka käesoleva teose kohta ütelda kokkuvõttes ainult, et temas sisaldub terve rida väga häid üksikkohti.

A. Kalamees.

AMEERIKA — „TOOTATUD MAA“.

JOONI AMEERIKA VAIMLISEST ILMAST.

ED. RIISMAN.

Kohtan tänaval sõpra, kel viimasel ajal sugugi „ei vea“. Otsis kohta, aga ei leidnud, katsus äriaga õnne, äri läks tagurpidi.

„Millest nii mõttes?“ küsin.

„Mul on suured kavatsused!“

„Millised?“

„Ma sõidan Ameerika!“

„No — noh!...“

Selgub, et ta nalja ei tee, vaid tõesti Ameerika tahab sõita. Piletki taskus, ainult viisaga veel takistus.

Olen uudishimulik ja pärin, mis ta seal kavatseb ette võtta ehk mis põhjusel ta sinna üldse sõidab.

„Mis siingi peale hakata?! Teenistust ei ole, ajad lähevad viletsamaks. Vaja minna vaatama, mis mujal ilmas tehakse. Kus see halvem on!...“

Ja sellele järgneb pikk filosoofia. Selle filosoofia olulisem osa on muidugi hea teenistuse lootus, lootus

dollareid koguda. Salajas südamesopis unistatakse muidugi miljonitest.

Julgen kahtlust avaldada ja tähelepanu juhtida kõikidele raskustele, millega kokku tuleb põrgata.

Ent minu sõnad kohtavad vaid naerumilge. Kas arvan ma, et tal ehk energia puudust on?! Või mõtlen ma, et ta tööd põlgab.

Vaikid ja tunned vaid imestust selle ülevoolava jõukülluse ees. Ta on valmis võitlema raskemat võitlust, on valmis nälgima, valmis ka surema, kui see vajaline.

Keskaja kullaotsijate romantika on leidnud uue väljenduse: kullaotsimine on muutunud dollariotsimiseks.

Valitseb ju Ameerikas kõikvõimuline dollar, mille kuulsus eriti viimaseil ajal kõigisse maanurkadesse tunginud. Nagu ülemalgi toodud juhtumine näitab, pole ta mitte vaid enam ameeriklase hingega piirdunud, vaid on ka Euroopasse oma küüned sirtanud. Väljarändajate arv Ameerika kasvab kavakindlalt, nii et Ühisriigid

Mis Nõmme liivasel pinnal võimalik.
(Vaata seletus lehek. 1331.)

selles omale juba hädaohtu nägid ja sisserändajate protsenti vähendasid. Meil Eestiski, kus varemini Ühisriikidesse rändajate protsent ilalgi täis ei saanud, on nüüd juba järegeootajaid kaheks-kolmeks aastaks.

Suurem osa neist väljarändajalist vaatavad Ameerika peale läbi romantiliste prillide. Seal loodetakse omada kui mitte dollareid, siis vähemalt unustamatuid läbilamusi ja muljeid.

Selle romantika on loonud Ameerika tehnilised imed, millest kõik kuulnud. Ameerika pilvelõhkujast kõnelevad ju meil väikesed lapsedki. Selle romantika aluspõhjaks on aga kullaotsimise aegjärk, mis määranud igaveseks Ameerika ilme ja iseloomu. Sealt on pärit see Ameerika materialism, dollarijanu. Selle tagatipuna on Ameerikas muinasjutuliselt rikkad onud, kes võivad imet teha, kui nad tahavad, võiksid ära osta väikese Eesti vabariigi omale suvituskohaks.

Kõigest sellest oleme küllalt kuulnud. Kuid vaevalt on meil keegi kuigi palju kuulnud Ameerika suurtest kirjanikkudest, filosoofidest, kunstnikkudest, muusikutest.

Ameerika on materialismi maa. Tema kunst on tehnika, tema kirjandus — pangaaktsiad, tema muusika — dollari kõlin, tema filosoofia — ärilised võtted.

Iga inimene elab seal vaid ühele eesmärgile — karjääri teha, võimalikult kõrget palka teenida, miljonaäriks saada. Eeskujusid on tosinat viisi. Võtame näiteks Fordi, Woolworthi, Rockefelleri — alanud jooksupoistest, lehemüüjaist, õpipoistest ja töötaanud end miljonaäriks. Neil oli see üks soon, mida Ameerikas väga hinnatakse — äriline soon, osavus iga centi kahekordseks teha.

Raha peab käima, liikuma. Mida kiirem raha ringkäik, seda kiiremini ta kasvab, seda kiiremini kasvavad miljonid. Otsustavus, väledus, orienteerumisvõime ja halastamatus — need on esimesed nõudmised tulevasele miljonaäriks. Sellest siis ka see hiiglatõttamine, tormamine. Selle imeb iga ameeriklane emapiimaga omale verre ja tõttab, tormab juba loomusunnil, kuigi talle isiklikult mingisugust kasu ei saabu.

Ja kui satud sinna mõllu ja keeru oma aeglasest kodumaa nurgast, kus aega elada, aega surra, aega rikkaks minna, aega tööd teha, — sest töö on lollide ajavilide ja maiset vara rikuvad kol ja rooste, — siis seisatad seal juhmilt, lähed tahtmatult sentimentaalseks ja küsid, mida nad tormavad, mida taga ajavad, mis neil sest tulu? Kas siis dollar tõesti see maagiline nõiakepp, mis kõik marru ajab!... Tuleb meele Diogenes. Tahaksid olla heameelega ka Diogenes, laisalt vaadis lehada ja ütelda temana: mul pole midagi vaja, ole hea ja mine kõrvale mu päikese eest!

Mis on Rockefelleril kasu ta miljonitest! Rikutud köht ja vilets seedimine, päritud noilt ajult, kus cendi kahekordseks kasvatamine oli ta esimene ülesanne, kus pingutas piiksrihma, sest söömine oli asiata raiskamine.

Kui inimese ülemaks eesmärgiks saab vaid kapitali kogumine, on see inimene kadunud, on kadunud kõik kõrgem ja ilusam, mis inimeses olemas.

Selle kadu teed tormab täies hoos Ameerika ja

samasuguses tempos tõttab talle järele Euroopa, dollari köis ümber kaela...

Ent ütelda ainult ameeriklasele, et neil ei ole kunsti, neil ei ole kirjandust, neil ei ole muusikat! Ta teeb siis väga imestanud näo, naeratab kaastundlikult selle ütleva teadmatuse üle ja tähendab umbes sarnaselt: Armas härra! Teie olete eksituses. Meil on ometi kunstimuuseumid, mis pilte täis! Meil on ometi ajakirjad, kus ilmub igasugust kirjandust, millist aga teie süda soovib! Meil on olemas parem muusika kui kuskil mujal — meil on jazz-bandid, kes võivad teile mängida kõige paremaid lugusid ilmas: shimmy'sid, foxtrotte, igasuguseid steppisid! Meie jazz on isegi üleilmiliseks kujunenud, jazz-muusika teeb oma võidukäiku igasse ilmanurka. — Ja meie näitekunst! Kas ei ole meil kõige paremad kinonäitlejad, kas ei tunne te Chaplini, Jackie Coogani?!

Jah, tõesti — too ameeriklane ei valeta — neil on olemas kunst, ent mida produtseerib see kunst! Igasuguseid armsaid pilte, millel hea minek. Kunst mitte kunsti pärast, vaid kunst dollari pärast! Ja mis siis kunstist järele jääb, võib igaüks endale isegi ette kujutada. Seal joonistab üks Ameerika andekam kunstnik juba aastakümneid lehtede naljapiltide seeriad, mille kangelasteks on pikk mees Mutt ja lühike — Jeffi. Too kunstnik ei joonista üldse enam muud — ja ei oskagi vist enam midagi muud kui Mutt'i ja Jeffi'i joonistada. Ja sellega olevat ta juba miljonaäriks saanud. Tema eesmärk — dollarid — on käes, tema hing rahul, misjaoks peaks ta katsuma veel midagi muud luua?... Ent ameeriklane ei lepi vaid naljapiltidega ja joonistustega ajalehis, kui tal veidi kapitaali, tahab ta ka seinale mõned pildid riputada, nagu peenike maitse seda nõuab. Söögi-toa seinale ostab ta hästi isuäratava sisuga pildid — puuviljaga, mahalastud metsloomadega, aurava praega, saali muretseb ta üldisema sisuga pildid — Lincoln, Washingtoni maalid, mõne väga elutruu pildi harilikust elust, kus inimesed kui muumiad, sisu väga moraalne ja õpetlik... Maali kunstilise väärtuse mõõdupuu on ta hind. Kui poremeele küllalisele oma pilte näitab, siis ütleb ta ainsamaks rekomendatsiooniks, kui palju ta millegi eest maksnud!

Üks näide ameeriklase maitsest.

Keegi Berliinis elutsev Eesti kunstnik saanud kuidagi kätte Ameerika rahamehe ja pakkunud talle oma pilti müüa.

„Mis maksab?“

Eestlane mõtelnud ja surunud siis õige tugeva hinna — sada dollarit!

Selle peale tähendanud ameeriklane vihaselt, et ta rämpsu ei osta, ja läinud.

Sõprade nõuandel küsis kunstnik hiljem ühe teise Ameerika rahamehe käest sama pildi eest 5000 dollarit, oodates, et see ta tingimata hullumeelseks nimetab, ent ei — see ostis pildi sõnalasumata...

Nii siis — kunst dollari pärast!...

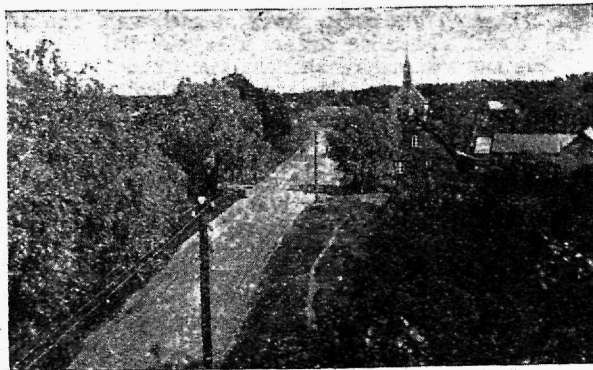
Sama maksab täiel määral kirjanduse kohta. Kirjandus on rakendatud täiesti massi alamate instinktide

ja labasemate huvide teenistusse. Ameeriklane naudib kirjandust ajalehest. Misjooks hakkab ta veel aega raiskama raamatute peale, kui aega nii kui nii dollarijahist vähe üle jääb, vaevalt jõuad läbi lugeda ajalehegi, milles lehti poolsada, pühapäeval mitu korda rohkem. Seal on põrutavamad armastusromaanid, mis seda tunnet kõige mitmekülgsemalt pildistavad, kõige imelikumaid armastuse intriige esildavad. Kui sind aga armastus ei huvita, siis võid leida röövliromaane, mis lõhnavad püssirohust ja kubisevad tapmistest... Istud hommikul töölesõidul maa-aluse- ehk õhuraudtee vagunis, trammis, neelad isukalt uuemaid uudiseid, kuri-töid, kelmistükke, petmisi, vargusi ja kugistad siis kähku alla ka oma romaaniportsjoni. Pärast aga tööl olles arutad elavalt kaasteenijatega, mis seal küll edasi tuleb, mis kangelasest saab... Öhtul töölt koju tulles võtad õhtuse lehe. Kordub täpselt sama programm. Kust võtta veel aega sarnaseks tööks, nagu raamatute lugemine, see oleks lausa ajapiiramine. Naised vaid võivad sarnast lõbu endale lubada, ent neid ei huvita raamatud, kirjandus mitte põrmugi. Ta sureb enim igavuse kätte.

Suure Ameerika kohta leiad vaid paar kirjaniku ja poeedi nime, mis enam-vähem üldiselt tuntud. Kes ei teaks näiteks Mark Twain'i. Tuntakse vast ka Longfellow't, Whitmani, veel mõnda vähemat venda ja see on kõik. Kõige vähem tunnevad neid aga kindlasti ameeriklased ise. —

Siis muusika! Mis on väärt aeglane, klassikaline muusika! Muusika peab olema rahulduseks, lõbustuseks igapäevases rabelemises. Ta peab olema igapäevaste huvidega kooskõlas. Nii, nagu muutuvad huvid, peab muutuma ka muusika. Ta peab sisaldama endas dollari kõlminat, närvilist äripalavikku. Ainsaks igaveseks ja muutmatuks osaks, kuid selle tingimata vajaliseks osaks, on erootiline element. See kombineerub suurepäraselt dollariga! Dollar ja erootika!

Kuulsin New-York'is Columbia ülikooli aias rahvakontserti. Kokku oli kogunud tuhandeid inimesi. Kontserdid olid maksuta. Siis oletasin, et ameeriklastel küll suur huvi peab olema muusika vastu, kui neid sarnasel

Häädemeeste alevik
Riia lahe ääres, Läti piiri lähedal.

Ollepa jahu- ja saeveski Viljandimaal,
kitsarööpalise raudtee ääres.

arvu kokku kogub. Pärast aga ei imestanud, sest mittemiljonilise linna kohta, kus rohkesti väljamaalasi, ei ole see palju (kolmemiljonilises Chicagos on ainult üks sinfoonia-orkester, kes korrapäraselt kontserte annab, kuid seegi võitleb leige osavõtu pärast puudusega!...).

Eeskavas oli niisuguseid häid asju, nagu Verdi pidulik marss ja hümn „Aida'st“, Rossini avamäng „Wilhelm Tell'ist“, Händeli „Largo“, Lizsti teine polonees jne. Viiekümnesitsme-liikmeline sinfoonia-orkester, kus polnud ühtki keelpilli, peale kontrabasside, kandis palad ette korrapäraselt. Rahvas kuulas vaikides ja avaldas napilt kiitust. Siis aga äkki kargasid klassikaliste meistrite vahele orkestrijuhi oma kolm puhtameerikalikku marssi — Cherokee march, Sunapee march, Sagamore march. Põrisesid trummid, kiunusid saxofonid — puht jazz-bandlik põrgu. Ja rahvamass rökkas kiiduavaldusist, vaimustusest... Siis järgnesid jälle ettekanded Wagnerilt, Ponchiellilt j. t. Rahvas vajus endisse ükskõiksusse, plaksutas veidi viisakuse pärast, näris chewing-cum'i...

Lõppeks näitekunst. See seisab vast tõesti Ameerikas kõige kõrgemal astmel. Kuld näitelava on viimasel ajal väljasuremisele määratud, tema asemele astub kino. Kus veel näitelava olemas, seal kannab ta tingimata ka Ameerikale vastavat ilmet. Elu aina keeb seal — rongid sõidavad, autod kihutavad, majad varisevad kokku, välku lööb, müristab, suurtükid, püssid pauguvad. Siin lehvib sama vaim, mis Ameerika ajalehis, mõju avaldada vaatleja peale, unustamata mõju. Ja lihtsamaga seda kätte ei saa. Ameerikas on andekaid näitlejaid, ent kõik nad tuuakse ohvriks tehnikale. Esimesel kohal näitelava tehnika ja siis alles mäng.

Kinokunstis aga vaevalt leidub ameeriklastele võistlejaid. Siin panevad nad välja oma parema. Muidugi on parem nende mõistes ainult see, mis laiadele rahvahulkadele, massile, meeldib. Ent mängitakse meisterlikult. Panevad naerma ja nutma. Ja ameeriklast naerma-nutma panna on kunst...

Sarnane on see vaimline õhkkond, millesse satub väljarändaja. Algul kaotab inimene pinna jalge alt, varsti õpib ta aga arvustava pilguga ümber vaatama, kohaneb ehk ei kohane oma iseloomule vastavalt. On ta praktiline inimene, koduneb ta peatselt, on temal aga kalduvusi unistamiseks, muutub Ameerika talle kõige vastikumaks paigaks. Suurem osa kirjanikke, kunstnikke, kes kord Ameerikas käinud, tulevad sealt tagasi äärmise pettumusega.

Alad, mis rajanevad praktilisele elule, seisavad Ameerikas kõrgel järjel, näiteks tehnika, majandusasjandus. Pead töötavad, et leida midagi uut, mis asendaks inimeste füüsilist jõudu, lihtsustaks, kergendaks tööd, jõtaks produktiooni, võimaldaks produktide ühetasase jaotuse. Alad aga, kus domineerivad tundmused, on kängu jäänud. Nagu öeldud, on ameeriklane suur materialist,

täiesti praktikainimene. Filosoferida, teoretiseerida ta ei armasta. Lugege kas või igasuguseid Ameerika büllätäine, deklaratsioone, igasuguseid ametlikke vahekirju, teadaandeid, üleskutseid ja muid sarnaseid suuri ning tähtsaid asju, nad otse lõhnavad materialismist, tunduvad meile naiividena, võõrastena, sest meie — ja see vist on osalt ka meie pahe — armastame palju sügavmõttelisi sõnu, paatost, pidulikkust. Siiski — siin tuleb vast kokku pörgata estetismiga ja seal on hindamis-möödupuu teistsugune. Oleneb ju kõik möödupuust!...

Ent oluline on küsimus, mis võib saada lildse veel igasuguseist vaimlisest huvidest, kui iga liigutus, iga mõte on rakendatud rahaorjusse, kui vabale loomingu, mis kõrval igasuguseist materjalistlikest huvidest, on tõmmatud kriips peale?!

TÄHENDUSED JA TÄIENDUSED „MUISTSE NAHALINNA“ KIRJUTUSE KOHTA.

(„Aos“ nr. 33 ja 34.)

Kõigi nende andmete järele, mis autor selle kohta ette toonud ning ka muidu teada, võib küll kindlasti öelda, et siin tegemist pole mitte muistse Eesti maalinnaga, mis on asunud arvatavasti umbes 700 aastat tagasi metsadest piiratud maa-alal, umbes 6—7 kilomeetrit Otepää (Karupää) linnast kagupoole. Võisid ju muistsed eestlased oma linna kohendada kindlustatud kantside reana, mida vaenlane alles järkjärgult valdama pidi. See seletus ei taba märki. Kõigi Eesti muinaslinnade juures, niipalju kui neid seni tuntud, ei ole midagi märgata mingist kantside reast, nagu seda küll uemaaja kindluste juures tihti nähakse. Seda ei saanud olla tegelikkudel põhjustel. Sest kuna muinaslinnad olid peaaegajalikult vaenu ajal inimestele ja nende varale varjupaigaks, ei olnud eelkindluses olijat mingit mahti oma allajäämise puhul endid peakindlusesse päästa. Otepääl (nüüdse kiriku juures) muinaslinna olemine on kahtlemata kindel nii ajalooliselt kui looduslikult; seda maa-ala ja ta ümbrust on mitmel korral uuritud ning otsusele tulnud, et seal vististi küll on olnud ka teine linnamägi, mida praegu „Jändimäek“ hüütakse, nii siis on selles nimes alles hoidunud endine maakonna nimi, nimelt nüüdse Vana-Otepää vallas, Kõpatalu maal. Aga see on olnud üsna lahus Otepää muinaslinnast; vahest oli ta enne tarvitusel kui see, sest kui 1208. a. ja mõnda korda hiljem Otepää ära võideti, ei kõnelda midagi seal ligidal olnud teisest kindlusest. Kuid kirjeldatud Nahalinna kohal ei ole muinaslinna olemise märke.

Siin leiduvad endiste ehituste jäljed ja vundamendi kivide kujud tõendavad otse vastupidiselt, et nad pole mitte Eesti muinaslinna jäänused, sest nendel puudusid täitsa lubaehitused — müürid ja ehituste kivialused. Veel vähem võis seal olla raudseid aiaposte ja muud sarnast, millest rahvas kõneleda teab.

Kuid ikkagi on autor oma oletusega õigel teel, „et Nahalinn oli eelkindlustuseks Otepää linnale, seega sõjaliselt tähtsaks punktiks Otepäele lõunas ja kagus“. Kuid seda oli ta hoopis hiljemal ajal — Saksavõimu valitsuse ajal, niinimetatud „ordu ajal“ (õieti küll piiskopi ajal, sest Tartumaad valitses oma piiskop, mitte ordu). Tõepoolest oli Otepää 15. ja 16. aastajal meie maal olevate hulga linnade seas mitmeti esireas — neist suurem ja mõjukam kui mõni tänini püsinud linn (näit. Paide ja Haapsalu). Ta oli tihti Tartu piiskopi asukohaks, siin leidis prügitatud täna-

vaid, rohkesti kivimaju, ta oli tähtsaks kaubanduskohaks mereranna ja Venemaa vahel. Vist tabab autori ütelus märki, et siin kaubitseti peaaegajalikult nahakaubaga ja karjaga, ning nii on küll tõenäilik, et sellest asjaolust Nahalinn oma tekkimise ja ka nimetuse sai (kui see mitte ei tulnud sealse järve nimest). Arvatavasti olid Otepää kaubahärradel ja suurmüükkudel oma ladud ja vahest ka tööstuskohad linnast eemal, Nahajärve ääres, kus siis ka muud äri aeti ning nõnda sinna mingi alevimoeline asundus sigines, võib olla ka sõjaväeline toepunkt, mis rahvasuus Naha linna nime omandas. Sellest ajast pärit on siis kirjeldatud linna jäänused, niisama ka sealt leitud vanad asjad, möögad, rahad jne., mis linna hävinemisel maapõue sattusid.

Kahjuks ei kõnele ajaloolised teated meile midagi keskkaegse mõjuka ja tähtsa Otepää kindluse ja sealse linna otsasaamisest — Naha linna hukkumisest ammugi mitte, see kadus enesest mõista linnaga ühes. Kõigiti tõenäolikuks on see sündinud juba 16. aastajal lõpupoolel ja 17. algul — suurte sõdade ajal, mis kestsid väikeste vahedega 70 aastat, kus otse Tartumaa üle alaliselt vaenuvööd liikusid: Vene, Poola, hiljem ka Rootsi sõjasaalgad — igati omakohast hävitust kaasa tuues. Nende vaenutormide all sai siis üsna otsa Otepää — Nahalinn, kadus küll juba enne — jändavalt. Sest uus Otepää (seni Nuustaku nimeline), mis meie ajal jälle tekkis, ei ole endise linna asemel, vaid hea tükk maad eemal. Nahalinn aga ei ärka küll ial enam.

Mis autor kõneleb Nahalinna elanikkude järeltulijate südikast vaimust ja julgusest, on ajalooliseltki kindel tõeasi; seda on näidanud, muust rääkimata, paar Pühajärve sõda.

Kui siis ka Nahalinnal põlnud ülesandeks olla kodumaa piiride eeskantsiks vaenlaste vastu, oli see koht igatahes juba muinas-Eesti ajal tähtsaks ja lugupeetud paigaks, „kus leidis püha hiis või ohvrikivi või midagi muud selletaolist“. Selles asjas tabab vististi märki autori esitatud rahvalaul, milles kõneldakse sealsest „Pühalaanest“. Muidu on kõnesoleva laulu sisu küll mii udume ja hõljuv, et selle peale kuigi palju ei saa toetuda. Täitsa võimatu on, et selles kajastuks lätlastega peetud lahing Nahajärve kaldal Eesti muinasajal, kuna kõik muud mälestused sellest ajast kustunud. Kui mingit alust on selles kirjeldatud „lätikopsude“ löömise lool, siis on see pärit hilisemast ajast ja lugu on juhtunud kusagil mujal Läti piiri ligiduses — vahest Sangastes, nagu ka

AUMÄRKIDE KAVANDID OLUMPIA MÄNGUDEL VÕITJAILE.

Prantsuse kunstniku Mascaux valmistatud ja hindavad iga spordiharu tema sisu ja väärtuse järele.

1. Võimlemine. 2. Vöidujooks. 3. Hüppamine. 4. Raskejõustik. 5. Poksimine.

autor tähendab, ning hiljem on ta Nahalinna loo külge liidetud. Ega kõnesolev „värss“ polegi sõna õiges mõttes rahvalaul, kuna selle mõned ütelled lauljale endale mõistmatud on olnud — vististi on neid edasi kandes moonutatud. Autoril on palju õigust oletamises, et ta esitatud laulukese on valmistanud vast teatud „kälümees Käüss“, või mõni muu nupumees alles hiljutisel ajal. Selle kohta on rahvalaulude kogujatel teatud kogemus. Omal ajal Setumaal rahvalaulusid üles kirjutades laulis mulle keegi „lauuimä“ Kolossova külast (Piisa jõe ääres Satserina ligi) päris rahvalaulu stiilis ja toonis järgneva laulu:

Sullõ, kullä velekene, ma jalgo kummarda,
Sullõ kullä velekene ma marimaalõ heia!
Olõd sa nu, kullä velekene siia tulu kavvedast,
Olõd sa nu, kullä velekene siia viimü tõsest veerest...
Säksa näi ma, kullä velekene sändse särgiga *),
Pappi näi ma, kullä velekene sändse palgõga.

Säläh um nu, kullä velekene sul solga särki *),
Kottah umma sul, kullä velekene kuldkuntsõga...
Sa sünnüd nu, kullä velekene, küll poodih istma,
Sa kõlbad küll, kullä velekene nu kauplõma...

ja nii edasi igasuguseid muid ülistusi ette ladudes. Kuna nii mitmed ütelled õige moodsalt tundusid, tõusis minul kahtlus laulu vanavara alla kuulumise kohta ning pärastpoole ääriveeri mööda järele pärides, seletaski „Jaluimä“, et ta selle laulu ise olevat septsenud kellegi „esändä“ tervitamisel ja tema austamiseks. Vanad rahvalaulikud oskavad tõepoolest otse meisterlikult tarbekorral laulusid improviseerida...

Viimaks väike märkus „Aos“ nr. 34 leiduvate lugude kohta „Preis Pritsus“. Selle nimetuse ainsaks õigeks kandjaks on ajalooliselt kuningas Friedrich II (Suur), kes valitses a. 1740—1786; nii on ekslik seda nimetust tarvitada kuninga Friedrich Wilhelm III kohta 19. aastaja algul.

MÕNDASUGUST.

Kas võib veeuputus korduda?

Üldiselt valitseb arvamine, et maailmas on olnud üks suur veeuputus, millest ka piiblis räägitakse. Nüüd seletab Belgia õpetlane, geoloogia professor Belo, ühes oma uuemas kirjatöös, et veeuputuse hädaohht maakeral ei ole mitte täiesti möödunud, vaid niisugune looduslik

katastroof võib igal ajal juhtuda, kui mõnesugused muudatused päikesesüsteemis ette tulevad.

Eksitus on see, kui arvatakse, et maakeral on olnud ainult üks üldine veeuputus. Geoloogilised uurimised tõendavad, et neid on olnud tervelt 32 juhusel, mille puhul kogu maakeral on uputuse all kannatanud.

*) Särgiks hüütakse Lõuna-Eesti keeles kuube.

*) Venekeelsest siidinimetusest.

Veeuputus sünnib nimeft igakord, kui meie päikese süsteem satub kosmiliste udude sfääri. Niisugusel juhusel on maakeral määratu suured sademed, ookeanid ujutavad kuivamaa üle. Kogu meie planeedi geoloogiline pilt muutub. Väga võimalik on, arvab prof. Belo, et praegune Euroopa kindelmaa oli kord Vaikse ookeani põhjaks ja omandas praeguse kuju alles peale järjekordset kosmilist katastroofi. Nii ei ole meil mingisugust põhjust julge olla, et veeuputus maakeral ei kordu.

—ste.

Kõige väiksem piibel ilmas.

Selles on Vana ja Uus Testament koos. Lugada võib ainult suurendava klaasi läbi.

Maalikuunstnik — telegraafiaparaadi ülesleidja.

Havre'i ja New-Yorgi vahel ühendust pidava auriku „Sully“ lael oli ühel reisiril 1832. a. salkkond inimesi, kes elavalt kõnelesid mitmesuguste teadusliste ainete üle. Muide oli selles salgaskas üks Ameerika arst dr. Charles Jackson, ning vähekuulus maalikuunstnik Samuel Morse. Dr. Jackson reisis koju Pariisist, kus ta oli kuulnud füüsik Poullier loenguid äsja ülesleitud elektromagnetismi üle, ja nüüd tutvustas ta oma juhustlilise kaasreisijale seda uut teadusharu.

Hoolega pani kunstnik Morse ta seletusi tähele. Tedagi huvitas elekter, sest mõne aasta eest oli ta New-Yorgi Ateenumis läbi kuulnud terve seeria sellekohaseid loenguid. Tol ajal tunti elektri salajõude veel hoopis vähe, kuna praktilises elus neid üldse ei tarvitatud. Tähelepanu väärib, et grandioosne mõte, elektrit sõnumi edasisaamiseks telegraafiteel tarvitada, tekkis mainitud sõidul „Sully“ lael ja mitte õpetlase, vaid asja-

armastaja kunstniku Morse peaaegus. Juba siis valmnes tal peaaegu täielik idee, kuidas sõnumeid elektromagnetite abil valgukiirusel kauge maa taha saata. Ja peagi leidis üldist tarvitamist Morse elektro-magneet telegraafiaparaat, ehituseft lihtne ja kergesti käsitatav. Ja kes meie päevil ei tunnaks telegraafi?

Samuel Morse sündis 29. apr. 1791. a. Charlestownis, Massachussetts'i osariigis Ameerikas. Enda erialaks valides maalikuunsti, käis ta õppimise sihiga mõnda korda Euroopas. Kuid mitte maalid ei teinud teda kuulsaks, vaid ta peaaegu instinktiivne ülesleidja vaim. Jõudes „Sully“ New-Yorki, hakkas ta kohe juurdlema reisiril kuulnud küsimuste kallal, ning kolmeaastase töö viljana võis Morse New-Yorgi publikule demonstree-rida oma esimest telegraafiaparaati. Samal ajal nimetati ta ka kunstiaegloo professoriks, kuid mainitud aine üle pole ta ei enne ega pärast ühtki loengut pidanud. Teda valdas aimuiksi telegraafi idee.

Vahetevahel jõudsid Euroopast Ameerikasse teated Haussi, Veberi ja teiste edusammudest ning leidustest telegraafi alal. Hoolega pani Morse neid tähele ja kasutas neid enda pärastiste uurimuste juures, piisival täiendades enda ideed. Esimesed telegraafiga edasiantud telegrammid ilmusid vastuvõtteaparaadis sakilise joonena, mida väga raske oli lugeda (deshifreerida), kuid peagi leidis Morse enda kuulsat tähestiku, koosnev punktidest ja kriipsudest, mida praegugi tarvitatakse kogu ilmas. Oktoobris 1837 jõudis Morse telegraafiaparaat juba sarnasele täiusastmele, et teda võis kasutada praktilisteks otstarveteks, ning P.-Ameerika Ühisriikides ehitati esimene telegraafiijaamade võrk. Pärastpoollegi täiendas Morse enda aparaati selle tegevuspiirkonna suuruse suhtes tublisti. Tähtsamad täiendused olid sel alal, et voolu võimalikult kaugemale ja tugevamalt edasi anda. Esimene telegraafi liin üldiseks tarvitamiseks avati Ameerikas 1843. a. Washingtoni ja Baltimore vahel. Pea oli Euroopaski telegraaf kui kiire ja odav ühendusabinõu tarvitusel, ning praegu pole maakeral vist ainustki linna ega linnakeest, kus puuduks telegraaf. Ta on vajaline osa meieaegses kultuuris, ning raske on kujutella elu temata.

Morse suri 2. apr. 1872. Ta oli üks neist vähestest ülesleidjatest, kelle leidused juba nende eluajal tunnustamist ja üldist tarvitamist leiavad. Noto.

Mis Nõmme liivasel pinnal võimalik.

(Vaata pilt lehek. 1329.)

Kui sagedasti ei kuule meie kaebtust, et Eesti pind vilets ja selle harimine vaeva ei tasuvat. Unistatakse rammusast mustamulla maast ja lõunamaa puuviljaaedadest, õhatakse nende järele või rännatakse koguni välja „Kaanani“ otsima.

Eesti pind on paiguti tõesti vilets, aga meil ei ole veel õiget aimugi, mis ta hoolsa harimise juures võiks anda ja kui palju elanikke toita, missuguseks viljaaiaaks seda põlatud liiva- ja paepinda võimalik oleks muuta.

Pilt leheküljel 1329 on näiteks, mis Tallinna juures Nõmmel võimalik, kus mullata liival ainult kanarbik ja männid kasvavad. Kümnekonna aasta jooksul on T. Eesti Põllumeeste Seltsi kauaaegne esimees Dr. J. Masing oma väikese maalapi viljaaiaaks muutnud, mille üle isegi Krimmi aednik kade võiks olla. Aias kasvavad kõige paremad õnapuusordid, peale selle ploomid, kirsid, mitmesugused marjapõõsad jne. Viljapuud kannavad mõni aasta nõnda rohkesti, et oksid murdmise vastu tuleb toetada. Aiasaadused on mitmel põllumajanduse näitusel kuldauraha saanud. Tõõd tehakse aias „oma jõuga“ pr. Ella Masingi (pildil üleval nurgas) juhatusel ja osavõtmisel, kes aianduses asjaarmastajana kõik tarvili- kuded teadmised ja oskused omandanud.

Kui Nõmme liiva võimalik niisuguseks viljaaiaaks muuta, mis me siis muu osa Eesti pinna üle kaebame, kus enamasti igalpool viljakandev mullakiht maad katab!

N A L I.

Veel palju teisi asju.

Aseadmiraal d'Aubigné oli oma kareda iseloomu peale vaatamata Prantsusmaa kuningaga Heinrich IV heas vahelkorras. Seepärast võis ta nii mõnegi häbematu lubada. Kord, laagris olles, magas ta kuninga telgis kojateenri La Force'iga. Arvamisel olles, et kuningas magab, ütles ta tasa La Force'ile: „Kuningas on kõige tänamatum monarh maapeal.“ — „Kuis ütlesite?“ küsis sosinal kojateener. Heinrich IV oli aga ärkvel ja kostis nurgast: „Aubigné ütles, mina olevat tänamatum monarh maapeal.“ Ilma, et admiraal ennast sellest segada oleks lasknud, vastas: „Magage parem, sest mul on veel palju teisi asju teist kõneleda.“ —k—

Hullumeelse vastus.

„Mispärast sattusite hullumajja?“ küsiti hullumeelselt. See kostis: „Põhjuseks oli sõnavahetus; teised kinnitasid, ma olevat hull, mina jällegi, et nemad hullud on, ja et neid „teisi“ rohkem oli, said nad hääleenamuse ja mind paigutati siia.“ —k—

Napoleoni trööst.

St. Helena saarel kukkus maha võrdlemisi kõrgelt ehituselt müüri-sepp ja oigas: „Nüüd pean surema!“ Napoleon, kes parajasti mööda juhtus minema, aitas müüri-sepa üles ja tähendas: „Ära kardada, ega sa sure, vaat ma olen palju kõrgemalt kukkunud ja elan ikkagi.“ —k—

Kaaluv põhjus. Mees: „Nüüdsest peale peab mul alati uksevõti kaasas olema.“

Naine: „Ohoo! Kuidas sa selle mõtte peale tulled?“

Mees: „Arst ütles, et ma pean rohkem rauda tarvitama.“

Isa: „Armas poeg, mis sinuga on juhtunud?“
Poeg: „Mul oli sinu prouaga hirmus stseen!“

Konverentside puhul.

(De Amsterdamer.) (Holland.)

Venelane sakslasele: „Tee minu eeskuju järel ja maksa ainult lubadustega.“

Kindluseta. „Kas tahad mind homme samal kohal ja ajal oodata?“

— Heameelega! Kuid millal sa tuled?

Hoos. „Teie arvate enese rohkem olevat kui mind? Kuid ma ütlen teile, et ma sama palju olen kui teiegi, teie lojus!“

Tunnistus. „Mida arvate meie lauaseltskonnast, näit. härra Vasktraadist?“

— Teate, ta on suurepärase. Mitte millegagi algas peale ja nüüd on tal juba 200.000 marka — võlga.

Kalendri järel. Kelner: „Kas härra soovib kaardi järel lõunat süüa?“

Härra: „Ei. Mina süüa kalendri järel. Täna on 31. Tooge kiiresti kaks portsjoni seapraadi!“

Õige vastus. Professor: „Missugust kolme sõna tarvitavad üliõpilased kõige sagedamini?“

Üliõpil. (õlgu kehitades): „Ma ei tea!“

Professor: „Ja-ja-jah! Väga õige.“

Koolikirjatöö öis. „Tagaetav metsloom hüppas kaljurahnult kaljurahnule. Lõppeks põlnud tal aga enam mingit pääsu. Tema ees haigutas kuristik ja tema taga jahimees.“

Loodus ei armasta tühjust.

(Western Mail.) (Cardiff.)

Tühjad pead täituvad jalgpallivõistluste tulemustega ja rekordidega.

Õrnatundeline! „Miks sa nii nutad, väike mees?“

— M... mi... minu ema on kassipojad ära uputanud!

„Kui tige tegu temalt!“

— Jah, ja ometi andis ta sõna, minul seda lubada teha!

*

Milline pahatahtlus! Näitekirjanik: „No kuulge, härra direktor, seda teete teie küll juba sihilikult. Ikka mängite minu näideid nimelt siis, kui saal on täiesti tühi.“

*

Kindel! Härra: „Kaks tõesti ilusat naist olen oma elus näinud.“

Daam: „Ja kes oli too teine?“

*

Väike liialdus! „Küll on tol inimesel aga suured jalad!“

— Jah, too tunneb küll vist igal sammul selgesti, et maakera on ümmargune.

MALE.

Toimetaja J. Türrn.

Malenurka puutuv kirjavahetus saata aadressi järele: „Agu“ malenurk, Tallinn.

Tallinn. Israel mängis pühapäeval, 14. skp. 13 mängu ühel ajal. Mäng algas kell 8 ja kestis kuni kella 11.40. Saabus järgmine tagajärg Israel'i kasuks: 9 võitu, 1 viik (Karukäppi vastu) ja 3 kaotust (Hindberg'i, Reiman'i ja Virbel'i vastu).

Kuskov mängis 21. skp. 14 vastasega ühel ajal. Peale 2-tunnilist mängu (3/48—3/410) saabus järgmine tagajärg Kuskovi kasuks: 11 võitu ja 3 kaotust (Kleinberg, Lasn ja Mirsalis). Kuskovi mängimiskiirus on rekord omal alal.

Saksamaa. All-Elbe maleliidu turniiril s. a. juulikuus võttis 1. auhinna Wagner 4 punktiga (5-st mängust). Teine ja kolmas olid Becker ja Carls — 3½ p. Järgnenud matshis võitis Becker Wagner'i tagajärjega +3, —1, =4.

Ungari. Debreczen. Sealsel turniiril võttis 1-se võidu suurmeister Grünfeld, kes seekord nõrgematega jõudu katsus 8½-punktilise tagajärjega, kusjuures ta võitis kõik mängud peale ühe, mis viigi peale jäi.

Danzig. Linna esivõistlustel omandas Draheim 8 punktiga 1-se koha ja esimängija nime.

Austria — Tsehhoslovakkia maadevõistlus lõppes esimese kasuks tagajärjega +9, —6, kusjuures viimane ei suutnud lühikese ettevalmistuse aja pärast kõige tugevamat meeskonda võistlusväljale tuua.

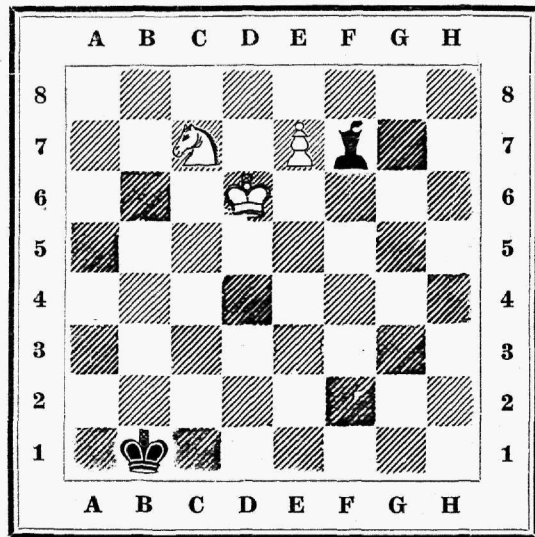
Läti. Wentspils'i (Vindava) ja Goldingi linnadevaheline võistlus lõppes viigiga: kumbki võitis 9 mängu. Endine matsh nende kahe linna vahel lõppes esimese kasuks: +8½, —3½.

Inglismaa. Suri kõrges vanaduses suurmeister Blackburne.

Ülesanne nr. 37.

A. Haga.

Mustad.

Valged.

Valge: K d6, R c7, S e7 (3);

Must: K b1, O f7 (2).

Valge algab ja võidab.

Kirjavastused.

J. U—i, E. A—li, E. N., H. L—soo, O. S., J. L—k, Homos, P. T—s, J. K—s. Saadetused jäävad tarvita-malta.

E. O. W—s. Radioaktiivsus liig eriteadlik. Ei.

G. Väina. Siin. „Kaks luuletust“ jäävad meil aval-damata.

A. K. „Mõnda vähkade värvimuudatusest“ jääb tar-vitamata, sest et käsikiri loetav ei ole.

Toimetusele tulnud kirjandus.

Ilmunud ja ilmuvate raamatute tutvustaja nr. 5. k.-ü. „Loodus“ Tartus, 1924.

Kuukiri Eesti Kirjandus nr. 8. 1924

Le Mouvement Cooperatif en Esthonie. Tallinn, 1924. Eesti Ühistrükkikoda. 64 lehek.

Eesti naine. Nr. 5. 1924.

Kodu nr. 18. 1924.

Romaan. Nr. 17. 1924.

Kasvatus. Nr. 8. 1924.

A. H. Tammsaare. Sic transit... Noor-Eesti kir-jastus. Tartus. 1924. Hind 175 marka. 136 lehekülge.

A. Teppan. Koduhani. Nali ühes vaatuses. Noor-Eesti kirjastus, Tartus. 1924. 32 lehek. Hind 40 mrk.

Vastutav toimetaja Ed. Hubel.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Töökool ja õppekool. Kasvatus-teadus-
line teos. C. H. Niggol. Hind 50 mk.

**Maria Montessori meetodi ära-
lused.** Kasvatuslik süsteem. C. H. Niggol. Hind
60 mk.

**Meie jõumajanduse sihtjooned tule-
vikus.** Prof. A. Kink. Hind 40 mk.

Tartu-Pihkva ja Narva veetee. Prof.
A. Kink. Hind 40 mk.

Lõhkeained. I osa. D. Buxhoevden. Hind
100 mk.

Parlament. Riigiteadus. H. V. Gerlach.
Tõlk. P. Grünfeldt. Hind 35 mk.

**Mida võiks igäüks suguhalgustest
teada.** Dr. A. Rütman. Hind 75 mk.

Kuidas kunstlikult nooreks saada.
Loodusloolised uurimused. Prof. Steinach.
Hind 30 mk.

Täielik malemängu õpetus. A. Bur-
meister. Hind 135 mk.

Nahksuka jutud. I indiaanilugu. F. Coo-
per. Tõlkinud J. Sander. Hind 135 m.

Prints ja kerjus. Romaan. Mark Twain.
Tõlkinud A. Oras. Hind 130 mk.

Väikesed rõõmud ja mured. Muinas-
jutud. G. Galina. Tõlkinud E. Jõgi.
Hind 120 mk.

Frithjoi. Norra rahvaeepos. Ümber jutus-
tanud P. Grünfeldt. Hind 75 mk.

Minu kodust. Lasteraamat. J. Lattik.
Hind 130 mk.

Lapsepõlve Kungla. Lood ja lallitused
lastele. K. E. Sõöt. R. Kiviti illustused.
Hind 130 mk.

Kolm muinasjuttu lastele. Z. Topelius.
Soome keelest M. Nurmik. Hind 50 mk.

Jänes Vemmalsaare juhtumised. Anni
Svan. Soome keelest tõlkinud L. Luiga.
Hind 80 mk.

Jaunart Jauram. Lasteraamat. K. A.
Hindrey. Hind 70 mk.

Jaunart Jaurami jõngermannid. Laste-
raamat. K. A. Hindrey. Hind 65 mk.

Jõngermannide jandid. Lasteraamat.
K. A. Hindrey. Hind 60 mk.

Vallatused ja riikad. Kuus lõbusat
lugu. Piltides kujutanud Vilhelm Busch.
Eestistanud Endor Tender. Hind 160 m.

Kahupea Kaarei. Pildiraamat 3—6-a.
lastele. Dr. H. Hoffmann. Eestistanud
Endor Tender. Hind 140 mk.

Omajõul edasi. Karakteri kasvatusline
lugemine. Gizyk, Paul. v. Tõlkinud G.
E. Luiga. Teine trükk. Hind 150 mk.

Taeva-Kääbus. Muinasjutt-broshüür. J. Oro.
Ilustanud Gori. Hind 30 mk.

Saadaval pealadus

T. E. K.-Ü. „Päevalehe“ raamatu- ja kirjutusmaterjaalikaupluses

Jaani t. nr. 6. Krediit-Panga majas,
ja kõigis „Päevalehe“ abitalitustes

ning paremates raamatukauplustes.

Piltidega ilustatud nädalakiri

„AGU“

on kaunim, huvitavam ja väärtuslikum ajakiri Eestis

Ajakiri „AGU“ on rahvaülikooliks, mis igaühele kättesaadav ja teadust, kirjandust ning kunsti rahva sekka kannab.

„AGU“, kui kultuuri levitaja, ei peaks üheski kodus ega raamatukogus puuduma!

„AGU“ toob igas numbris rahvalikus keeles kirjatükke kultuuri ja teaduse aladelt.

„AGU“ toob igas numbris lühemaid, hästivalitud huvitavaid jutte ja novelle.

Igas numbris hulk lühemaid huvitavaid teateid uutest leidustest ja sündmustest kõigil kultuuri aladel.

Igas numbris Euroopa nalja- ja pilkelehtedest paremad **naljaplüüdid ja karika-
tuurid.**

Alati väärtuslik ja põnev romaan.

„AOS“ nr. 16 algas Norra kirjaniku Sven Elvestadi haruldaselt põnev sotsiaalne

kriminaalromaan „MONTROSE.“ Uutele tellijatele saadetakse need nrid järele, kus see romaan juba ilmunud. „AOS“ nr. 16 algas ka „Prohvet Maltsvet“.

„AGU“ toob igas numbris hulk pilte kirjatükkide seletamiseks ja päevasündmuste kohta kodu- ning väljamaal.

**Igal numbril hinnata kaasas värvi-
trükipilt** kodu- või väljamaa kunstnikkude tähtsamatest maalidest. „AGU“ on esimene Eesti ajakiri, mis värvi-
trükipilte kaasa annab.

Rohkete piltide ja hea paberi tõttu läks „AGU“ juba läinud aastal nõnda palju maksma, et senine üksiku numbri ja tellimise hind kaugeltki kõiki kulusid ei katnud.

Tänavu aasta algul tõsteti suurel määral postimaksu. **Peale selle hakkas „AGU“
tänavu aastal värvi-
trükipilte kaasa andma**, et kunsti rahva seas levitada. Sarnaste piltide hind eraldi müügil on mitukümmend või koguni mitusada marka.

Seda kõike arvesse võttes on väljaandja osahisus sunnitud ajakirja „AO“ tellimise ja üksiku nr. hinda 1. maist s. a. tõstma.

„AO“ tellimise hind 1. maist on:

1 kuu peale	150 marka.
2 „ „	300 „
3 „ „	450 „
6 „ „	800 „
12 „ „	1500 „

Kuulutuste hind:

1 lehekülj	3500 marka.
1/2 „	1750 „
1/4 „	875 „
1/16 „	220 „

Üksiku numbri hind 40 marka.

Tellimisi võtab vastu „Päevalehe“ kontor, Tallinn, Pikk tän. 2. Peale selle võib „AGU“ tellida raamatukaupluste ja kõigi vabariigi postkontorite kaudu.

Kirjade aadress: Tallinn, „AGU“.

Tallinna Eesti Kirjastus-ühisus.